

Vergadering van Vrijdag 28 October 1910, 's avonds te 7¹/₂ ure.

Voorzitter : Gep. Luit.-Generaal J. DE WAAL.

DE VOORZITTER: Mijne Heeren! Ik open de eerste vergadering in het nieuwe werkjaar en heet U allen welkom.

Sedert onze laatste bijeenkomst hebben zich een paar feiten voorgedaan, waarop ik even uwe aandacht wensch te vestigen.

In de eerste plaats heeft het Bestuur eene uitnoodiging ontvangen van het Hoofdbestuur der Vereeniging „Volksweerberaarheid” tot het bijwonen van den feestavond ter herdenking van het tienjarig bestaan dier Vereeniging, te geven op 1 Juli in den Stadsschouwburg te Amsterdam. Door verschillende omstandigheden was van de leden van het Bestuur alleen ik in de gelegenheid, aan die uitnoodiging gevolg te geven, zoodat ik dan ook alleen op dien avond, als uw Voorzitter, tegenwoordig heb kunnen zijn.

Ik kan U mededeelen, dat ik een zeer aangename avond heb doorgebracht, daarbij in de gelegenheid ben geweest, ook na afloop van het feest, met verschillende leden van het Hoofdbestuur te spreken en in het bijzonder den Voorzitter den dank van onze Vereeniging over te brengen voor de zoo beleefde en zeer gewaardeerde uitnoodiging.

In de tweede plaats is verschenen het *Wetenschappelijk Jaarbericht* over 1909. De heeren, die dit werk hebben gelezen, herlezen en bestudeerd, zullen het wel met mij eens zijn, dat wij een woord van dank verschuldigd zijn aan de verschillende heeren, die daaraan hebben medegewerkt, en aan de Commissie voor het *Wetenschappelijk Jaarbericht*. Ik geloof in aller geest te spreken, wanneer ik hier aan die medewerkers en de leden der Commissie, uit naam van U allen, een woord van dank breng voor den grooten en deugdelijken arbeid, door hen verricht. Mocht wellicht de eene zeggen, dat het een lijvig boekdeel is geworden, een ander, dat het eene onderwerp te uitvoerig, het ander te beknopt, misschien

zelfs onvolledig, is bewerkt, dan vermeen ik hun in herinnering te mogen brengen het spreekwoord: „De beste stuurlui staan aan wal” en dat, in elk geval, men zal moeten toegeven, dat getracht is ons een zeer wetenswaardig en doorwrocht overzicht te geven van het voor ons belangrijkste nieuws op militair gebied in het jaar 1909.

Wat mij betreft, bij de lezing van een en ander is er iets in mij omgegaan, dat ik U hier wil mededeelen, omdat het m. i. wel de overweging uwerzijds waard is te achten.

Uit het *Wetenschappelijk Jaarbericht* blijkt maar al te zeer, hoe op elk gebied steeds hoogere eischen gesteld worden, niet alleen aan de aanvoerders, maar ook aan de ondergeschikten. Gaan wij alles aandachtig na, dan moet worden erkend, dat de hoogere aanvoerders, ja zelfs alle officieren, hoe geleerd ook zij mogen zijn, eigenlijk geheel afhankelijk zijn van de wijze, waarop hunne bevelen door de manschappen en het kader worden uitgevoerd. Een ieder weet bij ondervinding, hoe, als het ware dagelijks, men steeds voor nieuwe toestanden komt te staan, en hoe noodig het daarom is, dat ook het kader en de manschappen op de hoogte worden gebracht van hun vak. Bedenkt men verder, dat die minderen, vooral de soldaten, zoo veel minder ontwikkeld zijn dan de officieren en ook eene zoo veel mindere opleiding hebben genoten, dan stel ik de vraag, of wij, Nederlanders, werkelijk zoo veel knapper zijn en over zoo veel betere manschappen beschikken dan in het buitenland, dat wij in den korten tijd van 8, ja zelfs 4 maanden datgene en dien graad van geoefendheid kunnen bereiken, waarvoor men bijna overal elders twee jaren noodig acht.

De in die vraag opgesloten twijfel werd bij mij versterkt bij het lezen van een artikel in *De Militaire Spectator* van October jl., waarin o.a. wordt medegedeeld, dat bij de dit jaar gehouden schietproeven bij de regimenten Infanterie uit de verkregen resultaten gebleken is, dat op den beslissenden vuurgevechtsafstand van 300 M. bijna $\frac{1}{3}$ der schoten, door de miliciens afgevuurd op eene schijf van 2,5 M. breedte en 1,7 M. hoogte, die schijf misten. In het bijzonder trof mij echter de conclusie van den schrijver, thans hoofdofficier

bij het wapen der Infanterie, dat onze Infanterie thans wel leert *snel*, maar tevens *slecht* schieten. Wanneer dat inderdaad waar mocht zijn, dan vraag ik mij af, hoe het moet gaan in een werkdadig vuurgevecht.

Opmerkelijk is het, dat in het laatst van het vorige jaar België den diensttijd voor de onbereden wapens op 15 maanden en voor de bereden wapens op 2 jaren heeft vastgesteld en bovendien de Veld-Artillerie met 18 batterijen van 6 stukken gaat uitbreiden, zoodat eene Belgische Divisie — evenals de Duitsche — over 72 stukken zal beschikken. Geeft een en ander niet te denken, waar onze Divisiën, elk sterk 15000 man Infanterie, slechts 36 stukken hebben? ¹⁾

Ik vermeen ook nog in *deze* vergadering de aandacht te moeten vestigen op hetgeen dit jaar ons geleerd heeft omtrent de mate van marschvaardigheid onzer Infanterie bij een gemaakten oorlogsmarsch. Ik acht dit te meer noodig, omdat, ten gevolge van onzen korten oefenings- en langen diensttijd der miliciens, bij eene compagnie op oorlogssterkte nimmer zulk eene sterke *kern* van *getrainde* manschappen kan zijn als in het buitenland, waar de dienstplichtigen twee jaren onder de wapenen blijven, zoodat uit den aard der zaak onze Infanterie, bij het verrichten van marschen en wat daaraan te velde is verbonden, steeds grootere verliezen zal moeten lijden dan die buitenlandsche.

Aan de hiervoren gemaakte beschouwingen wensch ik nog dit toe te voegen. In den laatsten tijd treedt al meer en meer de wensch van sociale wetgeving op den voorgrond. De *militaire* wettelijke regeling is m. i. tevens een bijzonder *sociaal* vraagstuk, omdat alle klassen der maatschappij daarbij betrokken zijn. Deze overweging doet mij de vraag stellen, of de ingewikkelde regeling van den diensttijd — 8 maanden, 4 maanden, twee ploegen, blijvend gedeelte, herhalingsoefeningen, tijdstip van opkomst onder de wapenen en met groot verlot gaan — wel voldoende rekening

¹⁾ Aangeteekend zij, dat, waar eene Duitsche Divisie 13 eene Nederlandsche 15 bataljons à 1000 man heeft, de meerdere sterkte van *onze* Infanterie van 2000 man niet vergoeden kan de mindere sterkte van 36 stukken snelvuurgeschut.

houdt met de maatschappelijke belangen en of het zenden met groot verlot van een zoo groot aantal miliciens tegen den winter niet strekt om het aantal werkeloozen te vermeerderen.

Ik heb dit alles hier in het midden gebracht, om tevens te doen zien met hoe veel belangstelling 't *Jaarbericht* door mij is gelezen.

Volgens het convocatiebiljet, Mijne Heeren, is als punt 1°, aangegeven de ballotage van nieuwe leden. Het verheugt mij, dat als adspirant-lid onzer Vereeniging zich ook twee niet-militairen hebben opgegeven n.l. Mr. NIERSTRASZ, te Bussum en Mr. HEIJSE, te Middelburg, en wel omdat daaruit spreekt de belangstelling van burgerleden der maatschappij voor onze Vereeniging.

Mag ik de Heeren SIEBURGH en JAMES uitnoodigen, den Secretaris-Penningmeester behulpzaam te zijn bij het opnemen der stemmen?

Tot de ballotage wordt overgegaan. De uitslag is, dat tot leden der Vereeniging worden toegelaten de Heeren:

O. H. Aschmoneit, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, G. A. L. Lutz, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, C. van der Swan, Res. 1e Luitenant der Artillerie, en W. H. L. Vogel, 1e Luitenant der Infanterie, te 's-Gravenhage;

A. T. Colenbrander, 2e Luitenant der Cavalerie, en Jhr. J. G. O. S. von Schmidt auf Altenstadt, 2e Luitenant der Artillerie, te Amersfoort;

P. J. Graaff, 2e Luitenant der Genie N.-I. Leger, J. Paris, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, D. J. G. van Steenberg, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, en G. J. Tielrooij, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, te Amsterdam;

H. J. Phaff, 2e Luitenant der Infanterie, en A. van Weenen, 2e Luitenant der Infanterie, te Arnhem;

W. G. Bender, 2e Luitenant der Infanterie, P. L. R. van der Drift, 1e Luitenant der Infanterie, R. A. Dijkstra, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, P. J. Heres, 2e Luitenant der Infanterie, en H. H. B. Top, 2e Luitenant der Infanterie, te Assen;

G. Borel, 2e Luitenant der Infanterie, en M. Sieburgh, 2e Luitenant der Infanterie, te Bergen op Zoom;

E. Augusteijn, 2e Luitenant der Infanterie, P. H. R. Huijnen, 2e Luitenant der Infanterie, en W. Leendertz, 2e Luitenant der Artillerie N.-I. Leger, te Breda;

Mr. W. Nierstrasz, te Bussum;

A. A. H. Oudshoorn, 2e Luitenant der Infanterie, en W. J. Rinkel, 2e Luitenant der Artillerie N.-I. Leger, te Delft;

G. B. C. Feekes, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, J. H. G. Stegeman, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, en W. A. van Tienhoven, 2e Luitenant der Cavalerie, te Deventer;

J. P. Briët, 2e Luitenant der Infanterie, te Doesburg;

C. A. van Beek, 2e Luitenant der Infanterie, en A. C. Houtman, 2e Luitenant der Infanterie, te Ede;

W. C. T. Haarman, 2e Luitenant der Artillerie, en P. M. R. Versteegh, 2e Luitenant der Artillerie, te Gorinchem;

M. M. L. van Loon, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, te Gouda;

J. de Jong, Res. 1e Luitenant der Infanterie, J. Schut, Militie 2e Luitenant der Infanterie, en A. J. Valewink, 1e Luitenant der Infanterie, te Groningen;

J. J. Pot, 2e Luitenant der Infanterie, A. K. Steup, 2e Luitenant der Infanterie, en H. J. M. Wynoldy Daniëls, 2e Luitenant der Genie, te Haarlem;

G. Schultz, 2e Luitenant der Infanterie, en W. Thomson, 2e Luitenant der Artillerie, te Den Helder;

F. A. J. Alofs, 2e Luitenant der Infanterie, J. F. A. Grefecoeur, 2e Luitenant der Infanterie, J. F. W. Hendrikx, 2e Luitenant der Infanterie, H. J. B. T. A. von Heijden, 2e Luitenant der Infanterie, D. M. Nierstrasz, 2e Luitenant der Infanterie, P. J. H. de Roos, 2e Luitenant der Infanterie, en N. A. Spronk, 2e Luitenant der Infanterie, te 's-Hertogenbosch;

J. M. N. van der Drift, 2e Luitenant der Infanterie, en G. van Dijk, Kapitein der Infanterie, te Hoorn;

C. Ouwehand, 2e Luitenant der Genie N.-I. Leger, te Katwijk aan Zee;

A. D. P. Dominicus, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, te Kruiningen;

J. P. van Pelt, 2e Luitenant der Infanterie, en J. F. B. Weber, 2e Luitenant der Infanterie, te Leeuwarden;

J. G. A. van der Upwich, 2e Luitenant der Infanterie N. I. Leger, te Leiden;

H. J. W. A. van Gool, 2e Luitenant der Infanterie, J. G. G. M. Hamm, 2e Luitenant der Infanterie, en W. Muller, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, te Maastricht;

H. C. Dek, Res. 1e Luitenant der Infanterie Landweer, en Mr. J. J. Heijse, Advocaat en Procureur, te Middelburg;

H. P. de Heer, 2e Luitenant der Infanterie, en L. J. Roeper Bosch, 2e Luitenant der Artillerie, te Naarden;

E. Frenkel, 2e Luitenant der Artillerie, te Ter Neuzen;

W. Bodde, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, A. Floor, 2e Luitenant der Infanterie, D. A. van Hilten, 2e Luitenant der Infanterie, en C. J. L. Schüller, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, te Nijmegen;

A. J. E. Mathon, 2e Luitenant der Cavalerie, te Roermond;

C. Hoogkamer, 2e Luitenant der Artillerie N.-I. Leger, F. H. Schoenmaeckers, Militie 2e Luitenant der Infanterie, en A. van Wijk, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, te Rotterdam;

Jhr. W. E. van Weede, Res. 2e Luitenant der Cavalerie, te Soest;

A. H. Adriani, 2e Luitenant der Genie, E. M. Freijlink, 2e Luitenant der Artillerie N.-I. Leger, J. G. Kraft, 2e Luitenant der Artillerie, J. B. van Milaan, Militie 2e Luitenant der Infanterie, H. P. J. Schut, 2e Luitenant der Genie, W. J. A. Schwing, 2e Luitenant der Artillerie, en J. P. Tuijter, 2e Luitenant der Artillerie N.-I. Leger, te Utrecht;

Jhr. S. M. S. A. A. de Marees van Swinderen, 2e Luitenant der Cavalerie, te Venlo;

H. G. van Voorthuysen, 2e Luitenant der Infanterie, te Vlissingen;

L. T. Becking, 2e Luitenant der Infanterie N.-I. Leger, en R. F. Kutsch Lojenga, Kapitein der Artillerie op n.a., te Wageningen;

C. J. G. L. van den Berg van Saporoea, 1e Luitenant der Cavalerie, te Zutphen;

benevens de volgende in Nederlandsch-Indië verblijf houdende officieren van het Ned. Ind. Leger:

Infanterie: G. J. Baden, 2e Luitenant, J. F. W. L. Goslings, 2e Luitenant, W. van Kregten, 2e Luitenant, J. P. Lancel, 2e Luitenant, P. L. Mulder, 2e Luitenant, P. L. Stennekes, 1e Luitenant, en J. Vogler, 2e Luitenant; *Artillerie*: O. Peltzer, 2e Luitenant.

De VOORZITTER wenscht de nieuw toegelaten leden, voor zoo ver ter vergadering aanwezig, geluk en hoopt, dat zij over dezen eersten avond zoo tevreden zullen zijn, dat zij anderen zullen opwekken om lid der Vereeniging te worden.

Aan de orde is thans punt

20. Verslag omtrent den toestand der Vereeniging,

Op het convocatiebiljet, wat het *ledental* betreft, vermeldende:

Op 1 October 1909 bedroeg:	
het aantal gewone leden hier te lande	1447
" " " " in Ned.-Indië	620
	Totaal
	2067
In den loop van 1909—1910 bijgekomen	158
	Te zamen
	2225
" " " " 1909—1910 afgegaan	119
Zoodat het aantal leden op 1 October 1910 bedraagt	2106
Waarvan hier te lande	1458
en in Ned.-Indië	648

De VOORZITTER merkt op, dat het aantal leden, op 1 October jl. bedragende 2106, door de heden avond toegetreden 93 leden thans gestegen is tot 2199, waaruit hij de gevolgtrekking maakt, dat de Vereeniging zich in veler belangstelling mag verheugen. Hij uit den wensch, dat ieder lid weder nieuwe leden zal aanwerven in het belang der Vereeniging.

Overgegaan wordt tot de behandeling van punt

30. De Rekening en Verantwoording van het Bestuur over zijn geldelijk beheer, ingevolgt art. 26 van het Reglement.

De VOORZITTER: De stand der *geldmiddelen* is, volgens het convocatiebiljet, als volgt:

Op 1 October 1909 saldo in kas bij den Penningmeester .	13.32
Voorts aanwezig:	
6 Cert. 2 ¹ / ₂ 0/0 N. W. S.	à f 100.—
4 " 2 ¹ / ₂ 0/0 " " "	à " 1000.—
2 Oblig. 3 0/0 " " "	à " 1000.—
en te goed: Saldo in kas b/d. Hoofdcor. in N.-I.	" 150.—
zoomede nog te innen contributie van	
14 leden in Nederland en	
609 " " Ned.-Indië.	
De ontvangsten in 1909—1910 bedroegen	" 9751.39*
Totaal	f 9764.71
De uitgaven over het zelfde tijdvak hebben bedragen	" 9630.43
Blijft in kas op 1 Oct. 1910	f 134.28
Bovendien aanwezig:	
6 Cert. 2 ¹ / ₂ 0/0 N. W. S.	à f 100.—
4 " 2 ¹ / ₂ 0/0 " " "	à " 1000.—
2 Oblig. 3 0/0 " " "	à " 1000.—
en te goed: Saldo in kas b/d. Hoofdcor. in N.-I.	" 150.—
zoomede nog te innen contributie van	
31 leden in Nederland en	
611 " " Ned.-Indië.	

Uit dat overzicht blijkt, dat de uitgaven in het afgelopen werkjaar de ontvangsten met f 179.04 hebben overtroffen, maar dat is geen buitengewoon bezwaar, gelet op de in reserve zijnde gelden. Bedenkt men, hoe veel de leden ter lezing ontvangen hebben, dan kan m. i. gezegd worden, dat het uitgegeven geld goed is besteed en daarvoor goede waar is verstrekt. Dat neemt niet weg, dat ik, als Voorzitter, de aanstaande sprekers moet verzoeken wel te bedenken, dat overschrijding van de toegestane ruimte ten koste komt van de geldmiddelen.

Ingevolge art. 26 van het Reglement is door eene Commissie van drie leden de rekening en verantwoording over het geldeijk beheer onderzocht. Het waren de Heeren HOFDIJK, BOELE en BOERÉE, die, onder dagteekening van 24 October j.l. het navolgende schriftelijk rapport hebben uitgebracht:

„De Commissie heeft de eer mede te deelen, dat zij de „Rekening en Verantwoording van den Penningmeester over

*) Waaronder begrepen f 300, den 19en September j.l. bij de kassiers opgenomen, zoodat in 1909—1910 f 179.04 meer uitgegeven dan ontvangen is, en het nadeelig saldo over dat jaar alzoo bedraagt: f 179.04 — f 13.32 = f 165.72.

„het jaar 1909—1910 heeft nagegaan en in orde bevonden en „in verband daarmee voorstelt die Rekening en Verantwoording ter décharge van den Penningmeester goed te keuren.”

Naar aanleiding van dat rapport stel ik U voor dienovereenkomstig te beslissen. Wanneer niemand daartegen is, wordt de Rekening en Verantwoording bij deze goedgekeurd, onder décharge van en dankbetuiging aan den Penningmeester voor zijn nauwkeurig gehouden beheer.

Alvorens tot punt 4° over te gaan, Mijne Heeren, zie ik mij verplicht tot mijn leedwezen te vermelden, dat onder de leden, die ons in het afgelopen werkjaar zijn ontvallen, twee personen zijn, die tegen den vijand of op andere wijze in 's lands dienst het leven hebben verloren. De eene is de 1e Luitenant G. P. DE NEVE van het Nederlandsch-Indische leger, van wien bekend is, dat hij gesneuveld is in het Westelijk gedeelte van Soemba. Na reeds bij eene poging om eene sterkte te nemen eene lichte verwonding te hebben gekregen, werd hij later, bij het volvoeren van eene opdracht om een weerspannigen vijand op te lichten en waarbij hij weder verzet ondervond, doodelijk getroffen.

De andere is de 1e Luitenant J. OOSTRIJCK van het korps Torpedisten. Wij allen weten, op welk eene treurige wijze hij het leven heeft ingeboet bij het uitvoeren van een werk des vredes.

Ik stel U voor, met opzicht tot de inschrijving op de lijst van gesneuvelden of aan hunne wonden overleden personen, op de gebruikelijke wijze te handelen.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De Voorzitter: Aan de orde is thans punt

4°. Verkiezing van drie leden van het Bestuur, ingevolge art. 16 van het Reglement.

De periodiek aftredende leden zijn de Heeren J. DE WAAL, W. C. NIEUWENHUYZEN en C. J. SNIJDERS.

Volgens het Reglement moet de verkiezing plaats hebben met gesloten briefjes. Mag ik den Secretaris uitnoodigen, de briefjes uit te reiken en de heeren verzoeken hunne stem

uit te brengen op *drie* personen, in verband met de drie vacatures?

Tot de stemming wordt overgegaan.

De Voorzitter: De uitslag der stemming is, dat uitgebracht zijn 48 stemmen, waarvan op de Heeren DE WAAL en NIEUWENHUYZEN ieder 46 en op den Heer SNIJDERS 45 stemmen. Voorts verkreeg de Heer HOOGEBOOM 2 stemmen en de Heer BERKHOUT 1 stem.

De aftredende bestuursleden zijn derhalve met groote meerderheid gekozen.

Mag ik vragen, of de Heer NIEUWENHUYZEN zich de keuze laat welgevallen?

De Heer NIEUWENHUIJZEN: Zeer gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De Voorzitter: Ik zelf gevoel mij zeer gevleid door de herbenoeming. Aangezien de Heer SNIJDERS niet aanwezig is, zal hij met zijne benoeming in kennis worden gesteld. Nu komt aan de orde punt

5°. Verkiezing van den Voorzitter der Vereeniging, overeenkomstig art. 18 van het Reglement.

Tot de stemming wordt overgegaan.

De Voorzitter: Ik kan de vergadering mededeelen, dat de uitslag der verkiezing is, dat de Heer DE WAAL met 39 stemmen is gekozen; 2 stemmen zijn uitgebracht op den Heer NIEUWENHUYZEN, 5 op den Heer SNIJDERS en 1 op den Heer BENTEIJN.

Ik ben zeer gevoelig voor het bewijs van het in mij gesteld vertrouwen en hoop aan de van mij, als Voorzitter der Vereeniging, gekoesterde verwachtingen te kunnen beantwoorden. Ik dank de Heeren zeer voor hunne keuze.

Waar zoo veel arbeid door anderen is verricht, breng ik thans een woord van dank in de eerste plaats aan de heeren, die zoo welwillend zijn geweest de rekening en verantwoording na te zien, en verder aan de beide heeren, die den Secretaris-Penningmeester behulpzaam zijn geweest bij 't opnemen der stemmen.

Ik kan thans nog aan de vergadering mededeelen, dat in

het afgelopen jaar de volgende boekwerken zijn ontvangen :

I. Java's weervermogen tegen een buitenlandschen vijand, door F. C. HERING, oud Luit. Kol. N.-I. Leger, II gedeelte, overgedrukt uit *De Indische Gids* van Maart 1910, van den schrijver.

II. Verslag betreffende eene detachering bij de Zweedsche Veld-Artillerie in 1908, door P. D. VAN ESSEN, 1e Luitenant der Artillerie, van het Dep. van Oorlog.

III. Het Nederlandsche Roode Kruis. Zijne taak in oorlogs- en in vreedestijd, door J. DE WAAL, Gep. Luit.-Generaal, Hoofdcommissaris van het Ned. Roode Kruis, van den schrijver.

Aan de inzenders is de dank van het Bestuur schriftelijk betuigd.

Ik geef thans het woord aan den Kapitein GOOSZEN om zijne voordracht te houden over :

EENE MILITAIRE EXPLORATIE IN NEDERLANDSCH NIEUW-GUINEA.

De Heer GOOSZEN: Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren! Het is vereerend voor mij hier heden avond eene lezing te kunnen houden overeen een militaire exploratie van Nieuw-Guinea.

Het is mijn voornemen den avond in te deelen als volgt.

Nadat in groote trekken zal zijn medegedeeld, *wat* bekend was van Nieuw-Guinea, *wat* aanleiding heeft gegeven tot het uitzenden van het *eerste* exploratie-detachement, *wat* de „opdracht” was, zal ik wat vertellen over het volk in het algemeen, de wapens, het opleiden der jongelingschap voor den krijg en het een en ander omtrent krijgvoeren en sneltochten, om U daarna door middel van lichtbeelden nader kennis te doen maken met het volk.

Voor de lichtbeelden roep ik Uwe toegevendheid in, daar verscheidene cliché's door weersgesteldheid en andere omstandigheden — het duurde soms weken vóór de photographische opnamen ontwikkeld konden worden — zéér hadden geleden, de photo's, waarnaar de lantaarnplaatjes vervaardigd werden, daardoor te wenschen overlieten.

In de pauze zal er gelegenheid zijn, de geëxposeerde ethnographica — voornamelijk op den krijg betrekking hebbende —

te bezichtigen, waarbij ik dan nog gaarne de noodige toe-lichtingen zal verstrekken.

Na de pauze zullen in korte trekken het werkplan en de exploratie-werkzaamheden geschetst en als slot een overzicht gegeven worden van den *huidigen* stand der militaire exploratie van Nieuw-Guinea.

Ik zal mij bij mijne voordracht bepalen tot het geven van een *overzicht*, het vestigen van een *algemeenen indruk*; in het Orgaan zult u alles — vooral wat betreft de eerste aanrakingen — meer in details weer vinden.

Overigens verwijs ik naar het schetskaartje van *Nederlandsch* Nieuw-Guinea op eene schaal van 1 : 2.500.000, bijgewerkt met behulp van de kaart van Centraal Nederlandsch Nieuw-Guinea, voorkomende in de September-aflevering van het *Tijdschrift van het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap*, en het overzichtskaartje van Nieuw-Guinea op eene schaal van 1 : 10.000.000, waarop met jaartallen, plaats, enz. 't jaar der *eerste* en der *voornaamste latere* verkenningen werden aangegeven.

I. Wat van Nieuw-Guinea bekend was.

Van slechts weinig onder de keerkringen gelegen eilanden van beteekenis zijn tot deze eeuw de kusten zóó zelden door Europeanen aangedaan en *nader* onderzocht als die van Nieuw-Guinea.

Voor de Zuid-Westkust behoeft dit geene verwondering te baren, maar het N. W. gedeelte lag toch meer in de route naar de Nieuwe wereld en nabij de Molukken. Dit gedeelte is dan ook méér bekend, doch onze kennis bleef ook dáár niet dan *oppervlakkig*.

Het kwam echter in vroegere tijden bij schier alle aanrakingen met de inboorlingen tot bloedige botsingen, moord en doodslag.

Ook de aan de kusten heerschende malaria en beri-beritastten dikwerf de bemanningen der schepen en nederzettingen aan, zoodat de reis of niet kon voortgezet, dan wel de vestingen opgeheven moesten worden.

Waar zulke machten het land verdedigden tegen indringers

van buiten, wordt het langdurige isolement van het eiland verklaarbaar.

Spanjaarden en Portugeezen betwisten elkander de eer de *eerste* Europeanen geweest te zijn, die het eiland bezochten.

Volgens sommigen zouden de Portugeezen ABREU en SERANO in 1511 de eerste Europeanen geweest zijn, welke Nieuw-Guinea zagen; met méér zekerheid wordt DE MÈNÈZÈS genoemd, die als benoemd Portugeesch Gouverneur van Ternate, door den Onderkoning van Goa daarheen gezonden, door zware winden en stroomen uit den koers geraakt, genoodzaakt was in 1527 den kwaden moesson op Noord West Nieuw-Guinea, ter hoogte van Warsai, door te brengen.

In 1528 heeft de Spanjaard SAÀVEDRA, een bloedverwant van FERDINAND CORTEZ, op eene reis van Tidore naar Mexico, een maand bij zekere eilanden op de Noordkust — waarschijnlijk Schouten-eilanden — moeten vertoeven om op gunstigen wind te wachten. Deze eilanden werden de Goud-eilanden genoemd.

In 1545 bezocht INIGO ORTEZ de Noordkust, iets ten O. van kaap d'Urville. Hij nam het eiland *in bezit voor de Spaansche kroon* en noemde het *Nova-Guinea*, om de gelijkenis der inboorlingen met de negers op de kust van Guinea, den Spanjaarden en Portugeezen zoo wel bekend.

VAZ DE TORREZ zette in 1605 zijn tocht tusschen het vasteland van Australië en Nieuw-Guinea door, welke straat later naar hem de Torres-sstraat genoemd werd. Dit resultaat werd geheim gehouden, waarom de O. I. C. menige expedite moest uitzenden, om eene oostelijke doorvaart naar de Stille Zuidzee te vinden, zonder dat haar dit ooit gelukte.

Bij hunne komst in den Archipel konden de Hollanders niet dan vage gegevens omtrent Nova Guinea en de Goud-eilanden bekomen.

In 1606 bezocht schipper WILLEM JANSZ. met het jacht het *Duyfke* de Zuid-Westkust tusschen 5° Z. B. en de Torres-sstraat. De Z. W. hoek van Nieuw-Guinea werd ontdekt en de „Valsche Caep” genoemd, omdat men zich in de verwachting, daarmede een vrij vaarwater naar het Oosten te hebben, bedrogen zag.

Bij de aanrakingen met de inboorlingen werden op deze

reis 11 van de 30 matrozen, waaruit de bemanning bestond, doodgeslagen.

Door SCHOUTEN en LE MAIRE werd in 1616, op hunne reis om kaap Hoorn naar Ternate, de Oostkust van Nieuw-Guinea aangedaan, de Schouten-eilanden ontdekt en de N. kaap van het N. W. schiereiland (Jamoersba of Jermoer Sba) kaap de Goede Hoop genoemd; 16 man van het scheepsvolk werden door de inboorlingen zwaar gekwetst.

De meest bekende reis is echter wel die van den Bandschen vrijburger JAN CARSTENSZ, in 1623, die de Zuid-Westkust bezocht, en den 16en Februari op 5° 14', langs de kust varende, recht vooruit, het Sneeuwgebergte zag. Hij maakte daarvan melding in zijn journaal: „verthoonde hem overhoogh geberchte, dat op vele plaetsen wit met snee bedect lach, wesende certain vrij wat vremts als op bergen soo na de linie aquinoctiaelis gelegen, snee te hebben.” Ook hij rondde de „Valsche Caep”, bezocht het Vleermuiseiland en kwam bij de Torres-sstraat, door hem, om de ondiepte van het N. deel, de „Drooge Bocht” genoemd.

Ook deze tocht kostte dooden en gewonden bij verschillende landingen.

Zijn rapport omtrent Nieuw-Guinea luidde *ongunstig*.

Hierna werden nog verschillende tochten ondernomen zooals in 1636 door POOL en PIETERSZ, waarbij POOL vermoord werd, en in 1642 en 1644 door TASMEN.

Steeds was het *doel* om eene oostelijke doorvaart te vinden, om kaap Hoorn naar het moederland te kunnen stevenen en de gevaarlijke reis om kaap de Goede Hoop niet behoeven te maken. De vrede van Munster in 1648 deed deze pogingen staken.

De slavenhandel der Cerammers op de Westkust van Nieuw-Guinea, bij Onin, vestigde de aandacht der Compagnie, *zelve op die buit belust*, weder op dat eiland.

In 1662 en 1663 begaf zich de „Raad van Justitie” VINCK naar Onin om eene vracht toegezegde slaven te halen. Tegenwerking der Cerammers en Gorammers maakten, dat weinig succes verkregen werd. Men ontdekte echter de Mac

Cluer-golf. In de hoop den oostelijken doorgang gevonden te hebben, voer men de baai in, doch bespeurde, dat er geene uitvaart was. Volgens *recht* moest dan ook de Mac Cluer-golf, de Vinck-golf heeten!

Na dien, herhaalde tochten van Banda uit naar de Westkust, zelfs is er sprake er een fort te bezetten.

In 1678 verkende KEÿTS wederom de kust tot nabij de Etna-baai. Hij en het scheepsvolk werden door beri-beri aangetast, waardoor de tocht gestaakt werd.

Hierna liet de Compagnie den handel op Nieuw-Guinea over aan de Bandasche en Ambonsche burgers. Expedities ter vernieling van nagel- en notenboomen gingen uit.

In 't begin der 18e eeuw kwam hierin verandering, daar de Engelsche vrijbouter DAMPIER in die streken gesignaleerd werd, waartegen in 1705 eene expeditie werd uitgezonden, waar bij het fregat *De Geelvinck*. Hierbij werden de Grootte- en Kleine Geelvinck-baai onderzocht. Hierbij schier overal vijandelijkheden met de inboorlingen, die zelfs de schepen aanvielen.

Ondertusschen was DAMPIER te Batjan aangekomen en daar gevangen genomen. De vrees was voorbij: een tijd van rust trad in.

In 1714 deed Spanje bij het vredestractaat van Utrecht stilzwijgend afstand van Nieuw-Guinea, in 1545 door ORTEZ in bezit genomen, en ging het bezitrecht over op de Compagnie. *Ons* recht berust op de aanspraken van de Sultans van Ternate en Tidore op de Papoeasche eilanden en een deel van 't achterliggende land.

Op verschillende plaatsen waar de Compagnie „regt van possessie en eigendom” had, werden merkpalen geplaatst met het bekende teeken V. O. C.

In 1761 bereikten der Regeering berichten omtrent eene *Engelsche* vestiging op het eiland Salawatti. Eene expeditie werd uitgezonden, vond het eiland onbezet, doch kon niet verder gaan, daar beri-beri tot terugkeer dwong.

Nu kwamen *vreemde* ontdekkingsreizigers, belust op de specerijen der Molukken.

CARTERET in 1767, BOUGAINVILLE in 1768, COOK in 1770, SONNERAT in 1771 en eindelijk de door de *Engelsche* Oost-

Indische Compagnie uitgezonden scheepskapitein FOREST in 1775.

Deze kwam te Doreh en verzamelde er belangrijke gegevens.

Bij den vrede van Parijs in 1784 verwierf Engeland „vrije vaart” in de Oostersche wateren!

In 1791 zien we MAC CLUER op de Westkust en EDWARDS in de Torres-sstraat (de schipbreuk van de *Pandora*!) in 1793 BAMPTON en ALT op de Zuidkust.

In *dat* jaar *nam* de Engelsche stuurman DELL *bezit* van het eiland *Darnley* in de Torres-sstraat, benevens van de naburige eilanden en van de *kust van Nieuw-Guinea, in naam van Z. M. den koning van Engeland!*

D'ENTRECASTEAUX bezocht in 1793 de Oost- en Noordkust, waarbij een groot deel der equipage stierf.

Het bezoek van FOREST had gevolgen. De Engelsche O. I. C. zond in 1793 van uit Bengalen Captain HAYES, die op Doreh een benting, „Coronation,” bouwde, de baai „Restoration Bay” en zich zelve Gouverneur-Generaal van New Albion of Nova Guinea noemde.

Door ziekten en aanvallen der inboorlingen geteisterd, *werd de bezetting in 1795 opgeheven.*

De *eerste* Europeesche vestiging op *Nederlandsch* Nieuw-Guinea is eene *Engelsche* geweest!

13 Augustus 1814 werd in eene conventie met Engeland het bezitrecht van den Sultan van Tidore op de Papoeasche eilanden en een deel van Nieuw-Guinea erkend, welke erkenning bij het tractaat van London, 17 Maart 1824, niet werd herroepen. Eerst bij tractaat van 16 Mei 1895 werd de Oostgrens bepaald, zooals ze nu is.

In 1818 en 1819 zien we DE FREYCINET op Waigeo en de Noordkust. in 1823 DUPERRY op Waigeo, in 1827 DUMONT D'URVILLE op de Oostkust, waar de Humboldt-baai en de Amberno (Mambèramo) ontdekt werden,

Ook *zelven* namen wij de zaak ter hand.

KOLFF verkende in 1826 de geheele Zuidkust en Prins Hendrik-eiland, weer op zoek naar Engelschen. In 1828 besloten wij zelve tot eene vestiging op die kust. De *Triton*

en de *Iris*, onder Overste STEENBOOM, zeilden uit. In de Triton-baai bij Dobo, *Merkusoord* genoemd, werd het fort Du Bus gebouwd. De lijdensgeschiedenis van deze vestiging is voldoende bekend; in 1836 werd ze opgeheven.

De *tweede* vestiging was nu eene *Nederlandsche*, doch deze onderging *het zelfde* lot als de *eerste*!

Van de herhaalde bezoeken aan *Merkusoord* werd door ons gebruik gemaakt om de kust nader te verkennen.

In 1839 maakte d'URVILLE eene reis langs de Zuidkust en Frederik Hendrik-eiland naar Nieuw-Holland, terwijl in 1840 Sir EDWARD BELCHER en KELLER de Noordkust aandeden.

In 1846 heesch de Britsche Luitenant ter zee YULE, bij eene opname van de Torres-sstraat, op kaap Possession aan de Z. kust de Britsche vlag en *nam deze kust in bezit*. Het Britsche Gouvernement negeerde deze daad.

Na 1849 zien we nu herhaaldelijk Z. M. vaartuigen naar Noord-, West- en Zuidkust gaan, tot het plaatsen van wapenborden, het uitreiken van acten van aanstelling aan hoofden, het distribueeren van vlaggen, tot het vereffenen van geschillen, het toedienen van tuchtigingen, het verleenen van hulp aan schipbreukelingen, enz.

In 1855 vestigden zich *zendelingen* te Doreh en Mansiman in de Geelvinck-baai.

De quaestie van eene *eigen* vestiging bleef echter hangende.

In 1858 bezocht Overste ROYER hiertoe met de *Etna* de Noord- en Westkust, doch vond geene geschikte plaats.

De Engelsche natuuronderzoeker WALLACE bezocht in 1858—1860 de Papoeasche eilanden en de Westkust, doch werd door ziekte tot terugkeer gedwongen.

In het tijdperk 1863—1867 onderzochten verschillende geleerden, o. a. Dr. BERNSTEIN en Dr. OUDEMANS, de Papoeasche eilanden en de kust.

De Italiaan CERUTTI kwam in 1870 op de Zuid-Westkust, naar zeggen, om terrein te zoeken *voor eene Italiaansche strafkolonie*; hij bezocht ook Adi, Onin en de Mac Cluer-golf.

De aandacht, door het buitenland aan Nieuw-Guinea gewijd, 1910/11. I.

deed ons in 1871 een expeditie uitzenden, waarbij TEYSMANN, die de West- en Noordkust bezocht. Eene poging werd gedaan de Amberno (Mambèramo) op te varen. Onvoldoende hulpmiddelen en ziekten deden op die reis geene nieuwe resultaten bereiken.

Wederom zien we in 1872 twee Italianen, BECCARI en d'ALBERTIS, op de Noord- en Westkust. Zwaar ziek komen ze op Ambon en leverden een slecht rapport in.

In den zelfden tijd vertoefde de Russische zoöloog DE MIKLUCHO MACLAY op de Oostkust in de Astrolabe-baai en in 1874 op de Westkust tusschen de Argoeni- en Etna-baai.

In hunne rapporten maakten èn BECCARI èn MACLAY gewag van den ongeordenden toestand op Nieuw-Guinea, *waar moord en doodslag welig tierden; slavenhandel en menschenroof ongebreideld heerachten.*

Dr. MEIJER, een Duitscher, maakte een tocht naar de Geelvinck-baai; eene poging om van daar naar de Etna-baai over te steken mislukte, maar *wel* bereikte hij van daar de Mac Cluer-golf; hij was dus de *eerste* Europeaan, die Nieuw-Guinea op zijn smalst overstak.

In 1874 bezocht Kolonel MORESBY de Humboldt-baai om te zien of de Nederlanders zich er *gevestigd* hadden; in het volgende jaar bezochten Engelschen, Italianen, Duitschers en wij zelve de kust. De *Soerabaja* onder Overste SWAAN, met BECCARI aan boord, bezocht de Noord-West- en Westkust. Wegens beri-beri werd teruggekeerd. Het volgende jaar werd de reis hervat, zonder BECCARI; weder noopte beri-beri tot terugkeer.

In 1875 en 1876 verkende d'ALBERTIS de Fly-rivier, waarvan het Engelsche oorlogsschip FLY in 1845 de mondingen had ontdekt.

Fransche natuuronderzoekers trachtten in 1877 in het binnenland van het N. W. schiereiland door te dringen.

Na dien begon echter de belangstelling van vreemdelingen in Nieuw-Guinea af te nemen. De inlichtingen, door BECCARI en d'ALBERTIS verstrekt, deden GARIBALDI afzien van het door CERUTTI voorbereide plan, *om 3000 Italiaansche kolonisten naar het eiland over te brengen.*

Wij zetten de wapenbordenreizen voort. Op een dier tochten

werd in 1881 bespeurd, dat *Duitsche* kolonisten zich aan de Noordkust van Waigeo gevestigd hadden, doch wegens ziekte weder hadden moeten vertrekken.

In 1884 voer de Resident van Ternate VAN BRAAM MORRIS met de *Havik* de Amberno of Mambèramo op.

Reeds vóór de komst van Europeanen op Nieuw-Guinea dreven Makassaren, Cerammers en Gorammers handel, voornamelijk slavenhandel, op de voorgelegen Papoeasche eilanden en op de Westkust.

Na eenige pogingen hen daar concurrentie aan te doen, liet de Compagnie dit laatste over aan de burgers van Ambon en Banda, later ook aan die van Ternate. Concurrentie maakten de resultaten zeer wisselvallig, zoodat dikwerf handelsposten weer moesten worden opgeheven. *Thans* telt bijv. de Nieuw-Guinea Compagnie op de kust 15 posten *minder* dan vroeger.

Reeds gedurende eenigen tijd deden de stoomschepen der Nederlandsch-Indische Stoomvaart-Maatschappij Sekar, aan de Mac Cluer-golf, en Skroë (nabij Fak-Fak), aan de Z.-kust van Onin, aan. Toen in 1891 de Koninklijke Paketvaart in exploitatie kwam, werden door deze maatschappij tot heden bezocht de Noordkust tot de Humboldt-baai, de Zuidkust tot Selerikë, in 1902 Meraukë.

Op de reizen langs de Noordkust verkende de gezagvoerder DE GROOTH in 1899 en 1900 de Mambèramo.

Was de belangstelling van andere mogendheden in Nieuw-Guinea geluwd, niet die van Australië.

In 1879 en 1885 werden door Australiërs concessie-aanvragen ingediend, in 1888 zelfs eene voor 1.000.000 acres ter Zuidkust, door Captain EVERILL.

In 1883 deed de koloniale regeering van Queensland te Port Moresby op de Zuidkust de Britsche vlag hijschen en nam daarbij bezit voor Engeland van Nieuw-Guinea en omliggende eilanden tusschen den 141en en 155en meridiaan O. L.

6 April 1884 sloten Duitschland en Engeland eene overeenkomst, waarbij als Zuidgrens op de Oostkust 8° Z. B. werd aangenomen.

Bij het congres van Berlijn in 1885 werd het soevereiniteitsrecht zoodanig geïnterpreteerd, dat *het moet blijken uit bepaalde occupatie*.

Deze opvatting vindt o. m. steun in de beschouwingen bij de scheidsrechterlijke uitspraak van den Paus in 1886 in de quaestie der Carolinen-eilanden tusschen Duitschland en Spanje.

Volgens die opvatting bestond ons soevereiniteitsrecht op Nieuw-Guinea — tot voor kort — eenvoudig **niet!**

In 1889 maakte Overste Loors met Z. M. *De Ruyter* eene reis naar Engelsch-, Duitsch- en Nederlandsch-Nieuw-Guinea. In ons gebied waren *alleen gevestigd* zendelingen in de Geelvinck-baai, die echter in de 35 jaren hunner vestiging slechts luttel invloed op de bevolking hadden verkregen.

In 1890 moest eene tuchtiging plaats vinden, omdat bij Kaimana of Nawatotte een Engelsche kotter was uitgemoord.

In 1891 en 1892 klaagde het Britsche bestuur over invallen van de Toegeries der Zuidkust op Britsch gebied. In het laatst van 1892 werd nu te Selerikë een politiepost van 10 man geplaatst, die begin 1893 het veld moest ruimen.

In 1894 en 1895 bekruiste H. M. *Borneo* de kust, doch desniettegenstaande moest in 1896 de Britsche Gouverneur MAC GREGOR de Toegeries op *ons* territoire tuchtigen.

Vrij onverwacht werd daarop in 1897 overgegaan tot oprichting van twee *bestuurs*-vestigingen n.l. één te Fak-Fak (West- en Zuid-Nieuw-Guinea) en één te Manoekwari (Noord-Nieuw-Guinea), elk onder een assistent-resident, waaraan een detachement politiesoldaten toegevoegd werd.

In 1900 teekende de Engelsche gezant te 's-Gravenhage protest aan tegen het stropen der Toegeries op Britsch gebied en diende een eisch tot schadevergoeding in.

In het zelfde jaar had te Boeterikë de overval van de officieren van het s. s. *Pel* der K. P. M. plaats.

Het volgende jaar gelukte het aan de monding der Meraukë-rivier eene plaats voor eene vestiging te vinden, waarop 18 Juni 1901, de afdeeling West- en Zuid-Guinea gesplitst werd en 20 Januari 1902 de zelfstandige assistent-residentie Zuid-Nieuw-Guinea tot stand kwam met bestuurszetel te Meraukë.

Van 1902—1905 was daar eene compagnie gelegerd.

Noch door dit detachement, noch van uit de andere bestuursvestigingen werden belangrijke tochten *in het binnenland* gemaakt.

In 1903 bezocht eene wetenschappelijke expeditie onder Prof. WICHMANN de N. kust. Een tocht van uit de Geelvinck-baai werd, ten N. van de Mac Cluer-golf en ten Z. van het Arfak-gebergte, tot in het binnenland gemaakt tot opsporen van steenkool; verder werd de omtrek van de Humboldt-baai geëxploreerd, terwijl ten slotte een oversteek van de Geelvinck-baai naar de Zuidkust-beproefd werd.

In 1904 en 1905 zien we de expeditie DE ROCHEMONT-POSTHUMUS MEIJES op de Zuidkust. De Oetakwa (Tania) en de Kasteel-rivier werden een eindweegs opgevaren, de Oost-baai verkend, de Etna-baai nader onderzocht en van daar een tocht landwaarts in gemaakt. Onwil der koelies, ziekte, enz. deden den tocht staken.

Na afloop dezer expeditie verkenden de Assistent-Resident KROESEN en de Heer POSTHUMUS MEIJES in de eerste helft 1905 de Digoel.

In 1906 trad de Heer R. L. A. HELLWIG op als zelfstandig assistent-resident voor Zuid-Nieuw-Guinea. Van stonde aan teekent zich een andere koers. Het *zelf* verkennen van zijn gewest wordt door hem op den voorgrond gesteld.

Augustus 1906 wordt van uit Meraukë een landtocht gemaakt naar den bovenloop van de Koembë, de volgende maand een naar de Britsche grens. In October worden de Oost-baai en de daarin uitmondende Noord-rivier en Zuid-Oetoemboewe-rivier verkend, het bestaan der Noord-West-rivier geconstateerd.

In April van het volgende jaar werden de Mimika-, de Noordwest- en de Vetbuik- of Hellwig-rivier verkend.

In 1907 stelde Mr. LORENTZ een wetenschappelijk onderzoek in van het gebied der in de Oost-baai uitmondende rivieren, voer de Noord-rivier op en besteeg het Hellwig-gebergte.

Bij het wachten op die expeditie verkende de Heer HELLWIG in Mei van dat jaar nader de Torpedo-, Kasteel- en Zuid-Oetoemboewe-rivieren.

Sinds December 1906 ageerde op het schiereiland Onin een detachement, waaraan in Maart 1907 een inlandsche opnemer werd toegevoegd, om meerdere topographische gegevens te verzamelen.

II. Wat aanleiding gaf tot het uitzenden van het exploratie-detachement en de opdracht.

Medio 1906 deed Kapitein COLIJN eene reis langs de kust van Nieuw-Guinea. Ook de Mambèramo-rivier werd opgevaren, doch niet veel verder dan de *Havik* in 1884. Het gevolg der reizen van den Heer COLIJN en diens besprekingen met de bestuurshoofden was, dat besloten werd tot eene *stelselmatige* exploratie van Nieuw-Guinea.

Waar onze Duitsche en Britsche naburen reeds over veel gegevens betreffende het binnenland beschikten, tastten wij omtrent het *binnenland* van ons deel van Nieuw-Guinea nog vrij wel in het duister.

Wetenschappelijke expeditiën, uitgerust door op elkanders succes najverige genootschappen, zouden ons niet veel verder brengen. Uit gebrek aan gegevens toch bleven deze expedities „a leap in the dark”; uit gebrek aan finantieele draagkracht kon niet voldoende *doorgezet* worden. Men kreeg gegevens omtrent *lijnen*, niet omtrent *vlakken*, *gebieden*.

De rivierverkenningen deden van het land niet veel meer kennen, dan hetgeen van de brug van den stoomer of van uit de stoomsloep kon worden waargenomen. Boomsluiers sloten het binnenland af.

Overigens bepaalde onze kennis zich vrij wel tot de kust. Hieraan *moest* een einde komen.

De vraag moest *afdoende* beantwoord worden of in toekomst van Nieuw-Guinea *iets te maken* of *iets te verwachten* was.

Bij Gouv. Besl. d.d. 9 Juni 1907, No. 1, „veel spoed”, werd een exploratie-detachement ter beschikking van den zelfstandigen assistent-resident van Zuid-Nieuw-Guinea gesteld, „ten einde *naar diens inzichten* op *stelselmatige* wijze werkzaam te zijn tot exploratie van het tot dit gewest behoorende

gebied," betgeen later aangevuld werd met „en voor zooveel noodig aldaar het gezag te handhaven.”

Ik genoot de eer te worden aangewezen om als commandant van dat detachement op te treden.

III. Samenstelling, voorbereiding, uitrusting en verpleging van het detachement.

Het detachement bestond uit: 2 subalterne officieren, die de krijgskundige studiën aan de Hoogere Krijgsschool hadden gevolgd, en 80 onderofficieren en minderen der Infanterie, 1 subaltern officier van gezondheid, het noodige administratief- en hospitaal-personeel en 84 dwangarbeiders. Verder een geoloog voor geologische onderzoekingen, een nauticus voor het toezicht op de nautische middelen en het verrichten van hydrographische opnamen en astronomische plaatsbepalingen, een practisch natuuronderzoeker, die op het oog nuttige houtsoorten in het woud kon onderscheiden, de aanwezigheid van boschproducten, hunne geschiktheid tot aanwending en handelswaarde enz. kon beoordeelen, een paar inlandsche mantries van 's Lands Plantentuin en het Zoölogisch Museum te Buitenzorg voor het verzamelen van planten en dieren, en last not least twee inlandsche verkenners of topographen.

Een bivakship, twee bemande stoomsloepen en eenige andere sloepen werden ter beschikking gesteld.

Verder werden *die* instrumenten en verdere benoedigheden verstrekt, welke de explorateurs voor het vervullen hunner taak behoefden en daartoe *door den commandant noodig geoordeeld werden*, terwijl hetgeen daarvan niet in 's lands voorraad aanwezig was, zoo spoedig mogelijk werd *aangekocht* of *aangemaakt*, en hem, tegen behoorlijke verantwoording, *de beschikking gegeven werd over fondsen* ter bestrijding van *die* aan de voorbereiding der exploratie-expeditie verbonden uitgaven, welke *hij zelf* vermeende te moeten doen.

Omtrent het punt van waaruit de exploratie-werkzaamheden zouden aauvangen was niets bekend.

Met allerlei te verwachten omstandigheden moest dus bij de voorbereiding en uitrusting rekening worden gehouden.

De officieren stelden zich zoo veel mogelijk op de hoogte van terrein-formatie, het geologisch bemonsteren van een terrein, oefenden zich in het nemen van zons- en sterhoogten, ten einde die gegevens *practisch* te kunnen verstrekken, de berekeningen aan deskundigen overlatende.

De officier van gezondheid bereidde zich te Buitenzorg op zijne taak als botanicus voor.

Met de verschillende departementen werden besprekingen gehouden, doch — enkele uitzonderingen daargelaten — actie kwam er eerst, toen het Gouv. Besl. van 9 Juni 1907 den 12^{en} d. a. v. bekend werd en als datum van vertrek van Soerabaja, de 24^e Juni werd vastgesteld.

Met veel ijver en koortsachtigen haast werd nu aan het werk getogen; daar echter te voren alles besproken en geregeld was en slechts op detailpunten nadere voorziening noodig bleek, was alles op tijd gereed.

Van het Departement van Marine werden zee- en rivierkaarten, chronometers, observatie-horloges, barometers, sextanten, sloepkompassen, handlooden, enz. enz. en de noodige zeevaartkundige werken en tafels verkregen; de Koninklijke Paketvaart-Maatschappij sprong bij met instrumenten en boekwerken; de Topographische dienst verstreekte alles wat voor de kaartgeving noodig was, theodoliet-boussoles en patent niveaux, hoogtemeters, zakkompassen, kijkers, pedometers, enz., bovendien een photo-toestel.

De Genie zorgde voor imitatieleer voor tijdelijke bivaks voor 4 officieren, 80 minderen en 80 dwangarbeiders, 30 M¹ Chineesche barak, 2 lichte tenten, prikkeldraad, spring-gelatine met toebehooren, gereedschappen, touwwerk, katrollen, spijkers, soldeersel, enz., enz.

De Artillerie verstreekte munitie en vuurpijlen, deze laatsten als weermiddel in vaartuigen, tegen opdringerige inboorlingen.

Aan de mindere militairen werd een velduitrusting verstrekt en aan allen, ook den dwangarbeiders, een klamboe, een stuk imitatieleer en een kookpannetje. Medegevoerd werden mus-

kietensluiers en handschoenen voor de schildwachten; voor het verblijf in hogere regionen: wollen dekens, warme kleeding en sandalen voor de dwangarbeiders.

Verder vivres voor *vier* maanden.

Voor ieder der explorateurs werd medegevoerd — om op de operatie-basis een eenigszins behoorlijk „heim” te kunnen hebben om wat te bekomen — een ameublement voor eene zit- en slaapkamer.

Voor de „mess” werd servies voor 8 personen en tafelgoed medegenomen, als aan boord van H. M. schepen.

Ieder explorateur had 2 stukken imitatieleer, lang 2,5 M., met zeilkousjes en koorden; een veldbed met klamboe; één olieblok van de marine met flink overschuivend deksel, op tochten dienstdoende als: veldkoffer, tafel, stoel, enz.

Eene veldkeuken voor 2 personen bleek met toevoeging van een paar pannetjes, borden, enz. voldoende voor 3 à 4 personen en voldeed goed.

Ten einde op de hier en daar op te richten tijdelijke bivaks — als punten van uitgang voor den exploratie arbeid — den lieden eenige geriefelijkheid en verpoozing te doen vinden, afwisseling te kunnen brengen in de magazijns-voeding, werden maatregelen getroffen.

In verband met het daarvoor toegestane *onbeperkte* krediet, werden aankopen gedaan.

Zoo de noodige photo-toestellen en photographische benodigdheden.

Eenvoudige lectuur, allerlei gezelschapsspelen, een gramophoneon, jachtgeweren, vischgerei, zooals trek- en werpnetten, vischlijnen en haken, ruilartikelen, o.a. kralen, bijlen, parang's, messen, werden aangeschaft.

Verscheidene firma's — daartoe aangezocht — zonden allerlei, wat van de uitstaltafels werd opgeruimd, om als ruilmiddel en als geschenken voor de bevolking te dienen.

Verder werd medegenomen een groote voorraad kinine-tabletten, prophylactisch tegen koorts, en katjang hidjoe tegen beri-beri. Ziedaar in groote trekken de uitrusting, waarmee den 24^{en} Juni 1907 van Soerabaja naar Nieuw-Guinea werd koers gezet.

Wat de verpleging betreft het volgende.

Op advies van den Chef van het Wapen der Infanterie werd het detachement, uit inlandsche militairen bestaande, voor wat deze minderen betrof, vergezeld door vrouwen en kinderen. Bekend was, dat in Nieuw-Guinea *aan de Zuidkust* sago, klappers, pisang, papaja en aardvruchten door de bevolking werd aangeplant, dat in het binnenland en aan de rivieren die sago slechts hier en daar voorkwam, klapperboomen dáár niet dan in beperkte hoeveelheid werden aangetroffen. Verder, dat in de kampongs geene eetbare zoogdieren dan varkens, en deze slechts in geringen getale, gevonden werden.

In het wild komen varkens en kangoeroe's voor, in het woud gevogelte, waaronder casuarissen en kroonduiven, in zee en rivieren, visschen en schaaldieren.

De Papoea zelf is echter een groot jager; wild en gevogelte waren dus eveneens *schaars*.

Wáár de operatie-basis gevestigd zou worden, te Toeal, Dobo of Meraukë, was onbekend; volkomen vrijheid was hier gelaten; wáár de exploratietochten zouden beginnen, lag eveneens in 't duister.

Het dekkings-detachement van de expeditie-LORENTZ was aangewezen uitsluitend op magazijns-verpleging. Hierop werd voor het exploratie-detachement óók gerekend en in verband hiermede eene vivres indemniteit vastgesteld, waartegen een behoorlijk ration uit het magazijn *gekocht* kon worden.

De vivres werden verpakt in toegesoldeerde blikken.

Niettegenstaande die voorzorg bleek dikwerf de inhoud of een gedeelte daarvan door binnengedrongen water beschadigd of bedorven. Bij het scheeps-, sloeps-, en kano-transport leden de blikken zeer, dreven soms door overslaande golven en regen in het water. Bij het dagen lang onder onophoudelijken regen rondzwalken, bij het doorwaden van rivieren en moerassen, bij bivakkeeren op den vochtigen, modderigen bodem, onder stortregen, werd aan de verpakking hooge eischen gesteld, waaraan deze niet steeds voldeed.

Te Soerabaja was de dengdeng gekruid en deze vleeschsoort, evenals de gedroogde visch, in klapperolie gebakken,

zoodat ze desnoods zonder verdere bereiding, of anders na eene lichte roostering bij het bivakvuur, te nuttigen was.

Noch te Toeal, noch te Dobo, was de assistent-resident. Dáár passerende werden echter verkenningen verricht met het oog op eene eventueel er te vestigen operatie-basis, om gegevens te hebben, wat drinkwater, plaatsruimte en beschikbare materialen betreft.

Te Meraukě aangekomen, bleek dat *dit* de operatie-basis zou zijn. De troep werd zeer goed ondergebracht in het oude kampement, officieren en deelnemers in de vroegere officierswoningen gelogeerd.

Hier kwam het medegenomen meubilair dadelijk van pas.

Op verzoek der minderen werd te Meraukě geene menage gevoerd; wel geschiedde dit in de bivaks te Okaba, te Sanggasé en op het bivakschip. Het eten dáár, evenals te Meraukě, was ruim voldoende.

Te Okaba en Sanggasé werd dagelijks met treknetten in zee gevischt, waarbij de bevolking hielp, tegen belooning met een deel der vangst. De minder gewilde vischsoorten en het overschot werd daar met graagte ingeruild tegen klappers, sago, lombok-rawit, aard- en andere vruchten. Tevens geraakten bezetting en bevolking hierdoor met elkaar vertrouwd.

Te Meraukě werd 's morgens katjang hidjoe met Javaansche suiker — voor *het geheel*, ook vrouwen en kinderen, bereid — verstrekt, het zelfde ook, voor zoo veel mogelijk, in de tijdelijke bivaks en op het bivakschip.

Wild, kangoeroes, varkens, gevogelte, werd slechts zelden buit gemaakt, doch dan met graagte genuttigd.

Op het bivakschip was men bijna uitsluitend op verpleging uit het magazijn aangewezen, daar bijna geen visch gevangen, geen wild geschoten werd.

Dáár werd dan ook, ter afwisseling in het menu, zalm, sardines en vruchten op water verstrekt, werden door de Meraukě-compagnie allerlei kleine benodigdheden en versnaperingen, *tegen Meraukě-prijzen*, verkrijgbaar gesteld.

Uitgezonderd de enkele malen, waar door omstandigheden de troep op rantsoen gesteld moest worden, dan wel geen

eten bekwam, of dat door gebrek aan water in het binnenland — waar buiten de nederzettingen geene klappers voorkomen, waar deze wel zijn, zijn ook putten — noch gedronken, noch gekookt kon worden, kon de voeding over het algemeen *goed* genoemd worden.

IV. Het volk.

a. In 't algemeen.

In het door het exploratie-detachement verkende deel van Nieuw-Guinea kan de bevolking onderscheiden worden in 2 *grootte* hoofdgroepen:

- 1e. de bewoners van de streek bezuiden de Digoel, weer te verdeelen in *kustbewoners* en die van het *binnenland*;
- 2e. de bewoners van het *riviergebied*.

Op die der *tweede* groep zien de inboorlingen der *eerste* groep neer als op beesten. *Zij* vormen het doel hunner menschenjachten en sneltochten.

Het gebied van *beide* hoofdgroepen wordt bewoond door tal van *verschillende* stammen, waarvan die in elkaars onmiddellijke nabijheid gewoonlijk wel aan elkaar verwant zijn, doch welke *elk afzonderlijk*, op zich zelf en in een *begrensd* gebied leven. De meeste stammen hebben een *eigen* dialect, dan wel eene *geheel afzonderlijke* taal. Aan één rivier verschilt bijv. de taal der inboorlingen aan den benedenloop met die van den midden-, deze weer met die van den bovenloop. De stammen staan dikwerf vijandig tegenover elkaar of zijn *onderling* verdeeld door veeten.

Van daar dan ook, dat aan den bovenloop van de Meraukë-rivier thans nog stammen wonen, die wel weten dat wij ons aan de monding gevestigd hebben, doch door vrees voor de benedenstrooms wonende stammen, belet worden dáár te komen.

Te Meraukë komen dan ook *in hoofdzaak* slechts de inboorlingen van de stammen uit den *naasten* omtrek.

Vrees voor de sterke en wreede stammen van Sanggasé belette *tot voor kort* ook de bewoners van het Westelijk deel der kust naar Meraukë te komen.

Het oprichten van een pasar aldaar om het volk uit het

geheele kustgebied aan te lokken en zoo doende een handelscentrum te doen ontstaan, was door een en ander eene illusie. Voorloopig komen de stammen niet bij *ons*, *wij* moeten tot die stammen gaan.

Onder nagenoeg *alle* stammen ter Zuidkust heerscht nog volslagen anarchie, het begrip van stam-, kampong-, of familiehoofden is er *totaal* onbekend. Wel zijn er oudsten, *sembanim*, doch deze bezitten niet de macht hunne uitspraken en adviezen te doen opvolgen.

Ieder individu volgt zijne eigen lusten en begeerten, voor zoover die niet worden beïnvloed door die van een sterkeren. Al betoont het meerendeel der bevolking van een kampong zich goed gezind, zelfs vriendschappelijk, men staat toch bloot aan de kwaadwillige uitingen van den enkeling,

Hierdoor is het doen gelden van bestuursinvloed eene uiterst moeilijke quaestie. Men heeft niemand aan wien men bevelen kan geven, niemand die verantwoordelijk gesteld kan worden voor het niet opvolgen van wetten, voorschriften, bepalingen of orders.

Het doen doordringen van het besef van *solidaire* aansprakelijkheid der gemeenschap is de *eerste* stap om tot eene regeling dier gemeenschap te *kunnen* geraken. Dat dit niet op zachte wijze, zonder schokken of stooten kan geschieden, spreekt van zelf. Anarchie wordt niet met zachte maatregelen bedwongen. Dáár geldt het hard tegen hard.

Aanraking *moet* verkregen, de sluier *moet* opgelicht worden. Voor wat de exploratie betreft, aan de bevolking zelve of deze aanrakingen van vriendschappelijken, dan wel van anderen aard zullen zijn.

Tact onzerzijds staat hierbij op den voorgrond, een onversaagd, welwillend tegemoet komen, een slechts in den *uitersten* nood, ter *zelfverdediging*, gebruik maken van de wapens. Moreel overwicht doet veelal méér, werkt gunstiger, wekt vertrouwen.

Nog moeilijker wordt de quaestie in het riviergebied.

Hier is de bevolking zeer ten achteren bij die aan de Zuid-Westkust. De nomadische levenswijze is de hoofdoorzaak van dezen achterlijken toestand en wordt geboren uit

de bestendige onveiligheid, die weer *hare* oorzaak vindt in de overvallen der Papoea's onderling.

Hier het begrip solidariteit ingang te doen vinden, zal moeilijker gaan dan aan de kust, omdat men *hier* letterlijk *alle* houvast mist.

Eenmaal opgeschrikt, verdwijnt zoo'n stam in het uitgestrekte watergebied om niet meer te voorschijn te komen. Woud en rivier voorzien voldoende in zijn onderhoud.

b. Kleeding, sieraden.

Bij de *eerste* groep der bevolking wordt veel gedaan aan opschik, vooral door jongelingen en maagden, jongere mannen en vrouwen.

De haartooi, het zich opschikken met bonte bladeren en bloemen, het beschilderen van het gelaat, besmeren van het lichaam, het dragen van neus-, oor-, arm-, borst- en hals-sieraden nemen eene groote plaats in.

In rouw wordt het haar afgeschoren, de sieraden en armen beenbanden afgelegd, het geheele lichaam dan met witte klei ingesmeerd.

Voor de vrouwen bestaat eene soort tattooage, verkregen door insnijdingen, welke nerfvormige litteekens vormen, netsgewijze over het lichaam.

Door mannen en vrouwen worden min of meer breede banden van gevlochten rotan, gedragen om bovenarm en pols, beneden de knie en boven den enkel.

De kleeding bestaat voor de *mannen* uit een gordel, waarbij de penisdop of schelp; voor de *vrouwen*, soms reeds op jeugdigen leeftijd, uit een schaamgordel.

Soms wordt als mantel eene soort cape, van biezen gevlochten, gedragen. Thans ook oude zakken, moltondekens, enz.

In het riviergebied wordt van den haartooi minder werk gemaakt, ook het besmeren van het lichaam is er niet zoo in zwang.

De meest uiteenloopende sieraden worden in den neus gedragen, in de ooren minder.

Om den hals eenvoudige snoeren, waarvan stukjes gespleten bamboe op de borst afhangen.

Mannen dragen alleen een smallen gordel, *geen* penisdop, vrouwen weer een schaamgordel, doch van geheel ander maaksel en vorm als aan de kust.

Tatouage komt hier voor bij mannen *en* vrouwen, doch hier geene netten van litteekens, doch groepen op borst, buik, rug, armen en beenen.

c. Voedsel.

In 't algemeen is de voeding eene gemengde. Sago, aard- en boomvruchten, jonge blad- en rietspruiten, palmiet worden genuttigd. Als dierlijk voedsel wordt gegeten *al* wat loopt, zwemt, vliegt en kruipt, in één woord *al* wat leeft!

Alleen aan de Z.-W. kust heeft de bevolking uitgestrekte aanplantingen. In het riviergebied slechts bij de kampongs wat kloewé, kladi en pisang. Sagoboomen en boomvruchten zoeken ze dáár in 't woud.

Aan jacht en vischvangst wordt overal veel gedaan.

Over 't algemeen is het voedsel compact, zeer substantieel en wordt het, vooral in den namiddag, in groote hoeveelheden genuttigd.

d. Hygiënische toestand.

Aan de zoetwater arme kust wordt aan wasschen en reinigen van het lichaam weinig gedaan.

Huidziekten, vooral schubziekte (*casado*), komen veel voor.

De ongunstige levensvoorwaarden, waaronder de Papoea in het algemeen leeft, het gejaagde, het onzekere, het steeds klaar zijn om te vluchten der stammen in het binnenland en in het riviergebied, het misbruiken en afbeulen der vrouwen, de betrekkelijk groote temperatuursverschillen tusschen dag en nacht, de gure of verzengende winden, het misbruik maken van tabak en wattie aan de kust, in het binnenland weer de uitgestrekte moerassen, aan de rivieren de groote regenval, maken dat men slechts zelden oude lieden, bepaalde grijsaards ziet.

Wel enkele grauwbarden, enkele verflenste, verschrom-

pelde vrouwtjes, krom van rheumatisme, maar oud wordt de Papoea niet.

De hiervoor aangegeven oorzaken maken, dat de kindersterfte zéér groot is. Alleen de sterkeren houden het uit, hetgeen aan de voortplanting ten goede komt. Ware dit *niet* het geval, dan zou, ook in verband met de sneltochten en de op moord en doodslag uitlopende onderlinge veeten, het ras spoedig uitgestorven zijn.

Toch zijn aan de kust de levensvoorwaarden *beter* dan in 't riviergebied. De meer gesloten hutten, de meerdere veiligheid en vooral de overvloed van sago en klappers maakt den kustbewoner *sterker*, waardoor hij zijne overmacht aan de zwakkere stammen van binnenland en riviergebied kan doen gevoelen.

e. Wapens.

Het verschil in constitutie, de kracht der kustbewoners, deden hun invloed bij de bewapening gelden. Ook *hier* was het de quaestie van het erlangen van het „vuur-overwicht”.

Door hunne grootere kracht zijn zij in staat hunne *zware* bogen te spannen en hunne pijlen *verder* weg te doen vliegen en *meer* te doen indringen, dan die van den tegenstander. Van hier, dat *zij* schilden overbodig achten.

De bewapening der *kustbewoners* bestaat uit pijl en boog, een mes, een knods, soms een werplans.

De oorlogspijlen hebben sterke, gladde, scherpe punten van niboenghout, versierde schachten van riet. De pijlen bestaan uit *drie* soorten, kleine voor de groote, middelsoort voor de middelbare, en groote voor de kleine afstanden.

Tegen het slaan der boogpees worden manchetten, van rotan of van de bladscheede van het sagoblad vervaardigd, om den linker benedenarm gedragen.

Voor jacht, vischvangst en vogel-schieten worden *andere* soorten pijlen gebruikt.

De bogen zijn van bamboe, zwaar, de pees is vervaardigd van de epidermus, de buitenste, gladde schil der bamboe.

Het mes bestond vroeger uit een stuk gespleten bamboe,

van eene bepaalde soort, met bijzonder scherpe kanten; thans doen onze keuken- en slagersmessen dienst.

De knods, een kostbaar wapen, erfstuk, is een ronde, schijf- of stervormige steen, soms ook een stuk hout of gebakken klei, aan een rotan. Er zit zeer veel slag in.

De werplans is 4 M. lang, soms uit één stuk, soms met eene dunne bamboe als benedenstuk. Als punt een casuaris-nagel.

De lans wordt geworpen, door haar op de linkerhand te balanceeren en met een werphaak van bamboe, steunende tegen het onder eind van de lans, weg te werpen. ¹⁾ Hiertoe behoort groote kracht en behendigheid.

Aan de rivier boven Meraukë heeft men *zwaardere* pijlen en *lichtere* houten bogen. De pijlen hebben er versierde rieten schachten, bovenstukken van gekleurd, licht hout en punten van stukjes been of kangoeroenagels. Schilden en korte werpsperen zijn daar in gebruik.

In het *riviergebied* bestaan de wapens uit pijl en boog, werplansen, speren, steenen bijlen en schilden. De boog is van niboenghout met pees van gespleten rotan, kleine en groote pijlen met houten punten, van weerhaken voorzien.

Ook hier zware rotan manchetten om den linkerpols tegen het slaan der boogpees.

De werplansen zijn van hout en hebben nabij de punt platte, fraai uitgesneden bladen. De speren zijn eveneens van hout, zeer afwisselend van vorm, met weerhaken en in-keepingen nabij de punt.

De steenen bijlen bestaan uit platte, aangeslepen stukken steen, in een steel van hout of bamboe gestoken.

De schilden zijn van eene lichte houtsoort, betrekkelijk dun, fraai uitgesneden.

Strooken bamboe worden als messen gebezigd.

Als oorlogswapen, zoowel aan de kust als in het riviergebied, moeten de *grote* kano's aangemerkt worden, doch dit vooral aan de kust. Daar worden zij *uitsluitend* gebezigd in de onderlinge oorlogen en voor de sneltochten. De *kleinere* kano's worden daar gebezigd voor de vischvangst, het bezoeken

¹⁾ Zie ook FROBENIUS, „Weltgeschichte des Krieges," bladz. 254.

der aanplantingen en om de moerassen over te steken.

In het riviergebied doen de hongiprauwen *ook* dienst bij de verhuizingen naar de verschillende kampongs.

f. Opleiding der jongelingen.

Reeds als knaap, nog bij de moeder in het vrouwenverblijf vertoevende, speelt de jeugdige Papoea met pijl en boog.

Houten schijven worden langs het strand gerold en door den wind medegevoerd; hij snelt ze na en tracht ze in haar vaart te treffen. De mierennesten aan de boomen zien er uit als stekelvarkens door de er in geschoten pijltjes. Zijn grootste trots is het, een eigen geschoten vogel of visch in den kampong aan te brengen.

In kleine kanotjes, op bundels gaba-gaba, als vlot, dartzelt hij in de zee of in de rivier en wordt vertrouwd met en op het water.

Later in het jongelingsverblijf, de kotad, leert hij boog en pijlen maken, schieten en lanswerpen. Hij vergezelt de ouderen op de jacht, de vischvangst, op hunne sneltochten.

Van af de prille jeugd leert hij de wapens hanteeren, steeds vergezellen ze hem; geen wonder, dat het meesters zijn in het gebruik hunner primitieve bewapening.

In den strijd wordt niet in massa, maar in verspreide orde gevochten. Overal wordt dekking in het terrein gezocht. Van achter een struik, uit het hooge gras, van achter een boom, komt even het lichaam te voorschijn, voor zoover als noodig is, ook niet meer. De pijl snort, de schutter duikt weg of gaat er van door, om later of van uit een *anderen* sluiphoeck de uitwerking van zijn pijl te bespieden. In het donkere bosch is het onmogelijk den vijand te onderscheiden. Zijn lichaam heeft de kleur der donkere plekken tusschen de boomstammen. Door een ijsbaarlijk gehuil, van *alle* zijden aangeheven, tracht hij den tegenstander te verschrikken en in verwarring te brengen.

Dringt deze echter op, dan wordt in allerijl het kangoeroepad gekozen, worden zelfs pijl en boog, die de vlucht belemmeren, weggeworpen.

Dat onze kogels de boomen doorboren, hen hunne zekerste

dekkingen ontnemen, heeft hen geleerd met de Kompanie voorzichtig te zijn.

Het kalm, vreedzaam demonstreeren van de uitwerking van de karabijn op dikke boomen stemt hen tot *diep* nadenken en maakt hen zeer meêgaand. Het verzoek tot dergelijke demonstraties komt dikwerf van hun kant.

g. Sneltochten. ¹⁾

Het koppensnellen is, evenals bij andere, niet tot hooger ontwikkeling gekomen Indonesiërs, ook bij de Papoea's een eeuwenoud gebruik. Als redenen voor het koppensnellen heeft men allengs, door naderstudie der verschillende volksstammen, allerlei animistische denkbeelden herkend: bijgeloovigheid, mystieke meeningen, offervaardigheid aan geesten, staving van persoonlijken moed, versterking van het eigen bestaan, doch verreweg het *minst* zuiveren moordlust.

Een man, in het bezit van vele schedels van verslagen vijanden, krijgt daardoor een zeker overwicht. Het is dáárom, dat de Papoea's in den omtrek van Meraukë zich beklagen over onze tegenwerking en bemoeiingen in dezen, omdat hun daardoor belet wordt zich te onderscheiden en naam te maken.

Om aan kinderen een naam te geven gaat men onder vijandige of minder ontwikkelde en lager staande stammen snellen en draagt den naam van den gesnelden persoon op het kind over. Ook als zoenoffer aan geesten, bij plotselinge sterfgevallen, wordt gesneld.

Het snellen zelf geschiedt gewoonlijk op verraderlijke wijze. Niet alleen wordt in het gevecht aan iemand, na dood of bijna dood geslagen te zijn, het hoofd van den romp gesneden, doch wordt een hoofd verlangd als zoenoffer, dan wordt het uitgekozen slachtoffer, man of vrouw, door enkelen van achter beslopen, bij vluchten achtervolgd en een raketvormige rotanstrop om den hals geslagen ²⁾, waarna korte metten

¹⁾ Zie ook het Ethnographisch verslag van Dr. Koch in de „Zuid-West Nieuw-Guinea Expeditie 1904/5“.

²⁾ Zie ook FROBENIUS, „Weltgeschichte des Krieges“, bladz. 61.

worden gemaakt. Anderen liggen verscholen om ontsnappen te beletten.

In de techniek van het snellen wordt eene groote vaardigheid verkregen, het geschiedt met eene strook bamboe of bamboe-mes, in één ommezien.

Op varkens wordt geoeffend.

Het vel wordt ter hoogte van de schouders doorgesneden, daarna het hoofd ter hoogte van den laatsten halswervel geamputeerd.

Nadat het hoofd van den romp is gescheiden, wordt de huid er af gestroopt. Hersenen en zachte deelen worden gegeten. Ook de armen en beenen zijn dikwerf een welkome buit en worden door enkele stammen met smaak genuttigd. De inwoners van het landschap Eroenké, tusschen Wamal en Boelaka, heele bedaarde en geschikte lui, zeiden echter, dat men er aan moet wennen en de jongelui er soms moeite mede hadden.

Aan de kust wordt het achterhoofdsgat verwijd om de hersenmassa beter uit de schedelholte te krijgen, in het riviergebied geschiedt dit niet.

Is de schedel goed schoon, dan worden de kaken met rotan op elkaar gebonden, met rotan-strooken de lijn der wenkbrauwen aangegeven, eene sterke rotanlus vervult de plaats van het neuskraakbeen; in de plaats der verwijderde spieren wordt een mengsel van kalk en bloed, soms klei, soms klappervezel, gebracht, waarna de huid weder over den schedel getrokken en beneden toegenaaid wordt. Oogleden en lippen zijn reeds te voren aaneengenaaid. Nu wordt het toilet van den kop voltooid, door den haartooi aan te brengen. Door rooken boven vuur wordt de kop geconserveerd.

Evenwel spoedig wordt zoo'n kop door vocht en insecten aangevreten en blijft alleen de kale schedel over. De onderkaak valt af en wordt dan met meerdere tusschen een paar bamboelatten geplaatst, om niet te loor te gaan; 20 à 30 onderkaken, zoo gesprits, zijn geene zeldzaamheid.

Het exploratie-detachement was opgedragen naar de sneltochten onderzoek te doen. Steeds werd daarbij te kennen gegeven, dat zulks der Kompanie niet aanstond. Een bepaald

verbod werd niet gegeven, omdat terecht werd vermeend, dat het uitvaardigen van verbodsbepalingen, zonder de macht te bezitten voor de naleving te kunnen waken, eerder schaadt dan goed doet, omdat onmacht hierdoor aan 't licht komt.

Breiden wij onzen bestuursinvloed uit, houden wij voeling met de bevolking, dan zullen sneltochten van zelf tot het verleden gaan behooren.

Wij zullen thans in beeld nader met het volk kennis maken.

Ik vestig er in het bijzonder de aandacht op, dat we hier te doen hebben met een *natuurvolk*, nog in een oerstadium verkeerende en nog *slechts ten deele* in het *steenen* tijdperk aangeland. Hetgeen het als bijzonder gekleed beschouwt, komt ons bijzonder ongekleed voor.

Evenwel men dient de zaak te nemen, zooals ze is en geen aanstoot in te vinden, doch haar uit een zuiver objectief, wetenschappelijk oogpunt te beschouwen.

V. Werkplan.

Uit het Gouv. Besluit blijkt reeds de opdracht in algemeenen zin, n.l. *op stelselmatige wijze exploreeren*.

Het doel, dat met de exploratie werd beoogd, werd den zelfstandigen assistent-resident van Zuid-Nieuw-Guinea nader omschreven als volgt:

„In de eerste plaats moet worden getracht eene kaart van „het land samen te stellen, geen topografische kaart, doch „goede *atlas*-kaart. Verder worde er naar gestreefd een over- „zicht te verkrijgen van land en volk d. w. z. van bodem- „gesteldheid, producten, verdeling der bevolking, enz.”

„Voorts zal onderzoek behooren te worden gedaan naar „de bevaarbaarheid der rivieren, zullen dus eenvoudige „loodingen moeten plaats hebben.”

De duur de exploratie werd geraamd op *ruim* 2 jaren.

Gaat men nu na, dat in *dat* tijdsbestek een gebied van 180.000 K. M². moest worden verkend en geëxploreerd, dan volgt hieruit, dat, zonder in details te vervallen, vlug, maar toch zoo nauwkeurig mogelijk gewerkt, en schrijf- en administratief werk tot een *minimum* beperkt *moest* worden. Alleen

door krachtig door te zetten en bezwaren te overwinnen *kan* het gewenschte resultaat bereikt worden.

Alle noodig geachte hulpmiddelen — doode en levende — behooren in *goeden* staat en in *vereischte hoeveelheid* aanwezig te zijn. Wordt uit zuinigheid, of om welke reden ook, daarin *te kort* geschoten, daaraan afbreuk gedaan, dan is het *onvermijdelijk* gevolg een *noodeloos* rekken der exploratie, een de zaak *duur* maken.

In verband met een en ander kwamen wij tot het volgende werkplan.

Gedurende den Westmoesson is het gebied ten Zuiden van de Digoel vrij wel onbegaanbaar. De moerassen staan vol water, de rivieren zijn buiten hare oevers getreden. De inboorlingen houden zich niet meer in het terrein op, doch huizen in hunne hooger gelegen, vaste strand- en stamkampongs.

De gunstigste tijd om *dit* terrein te verkennen is gedurende het midden van den Oostmoesson, wanneer het terrein wat droger geworden is, putten en moerassen *nog* voldoende water hebben. Eind Oostmoesson heerscht gewoonlijk watergebrek en mijdt de inboorling dan ook de groote vlakten of voert water mede.

In het riviergebied schijnt de moesson juist omgekeerd te heerschen, ten minste in den Westmoesson *minder* regenval plaats te hebben. In de buurt van het gebergte regent het schier dagelijks.

In verband hiermede werd besloten, den Westmoesson te bezigen tot het verkennen van de riviergebieden ten N. van de Digoel, in den Oostmoesson landtochten te maken.

Wanneer voldoende gegevens omtrent het Centraal-gebergte verzameld zouden zijn, bekend zou zijn, *welke* rivieren als de *beste* toegangs- of naderingswegen tot het gebergte moesten worden beschouwd, zou *als slot*, als apotheose, eene andere verkenning van dat gebergte plaats hebben.

VI. Exploratie-werkzaamheden.

Ten einde bij de Javaansche soldaten op de tochten eene paniek, als te Fak-Fak was voorgekomen, te *voorkomen*, hen

aan de zoo vreemde en eigenaardige bevolking, deze laatste aan hen, te doen wennen, ze vertrouwd te maken met de eigendommelijke terreinmoeilijkheden van Nieuw-Guinea, werden in den eersten tijd slechts korte tochten in den omtrek van Meraukë — in binnenland en aan de kust — gemaakt.

Voor al den veiligheidsdienst, *stipt* doch mechanisch, haast automatisch geschiedende, werd de aandacht gevestigd. Hierdoor konden de explorateurs zich later *geheel aan hunne werkzaamheden wijden*. Waar zich ook bevindend, wat ook doende, zij werden bewaakt, waren *veilig*. Bij rusten steeds een kring van schildwachten, front naar buiten, met *volle* aandacht naar *die* zijde. Op marsch steeds opsluiten, zorgen voor den trein. In bivaks, steeds een pagger, lantaarns op de hoeken, geen verlaten van het bivak.

Telken male bleek bij aankomst van nieuwelingen, hoezeer dergelijke opleiding noodzakelijk was.

De brigade-commandanten werden voor opleiding, oefening en het in orde *zijn* hunner brigades *verantwoordelijk* en *aansprakelijk* gesteld. Hun werd daarbij zoo veel mogelijk de *vrije* hand gelaten. Een heilzame naijver ontwikkelde zich hierdoor, de brigade-commandant leerde zijne brigade door en door kennen, de patrouille-commandanten konden op de brigades *rekenen*, behoefden zich niet met de details van den veiligheids- en bivakdienst te bemoeien; zij konden hunne aantekeningen, enz. maken; alles ging zooals het behoorde, *ieder kende* zijne taak.

De brigades werden onderverdeeld in *halve* brigades als *zelfstandige* onderdeelen, de ééne helft met den brigade-commandant, de andere met den inlandschen sergeant en korporaal.

Bij iedere halve-brigade had de commandant een zak-kompas en fluitje, en waren aanwezig 1 touw van 20 M. en 2 kleine handbijlen (aan de achterzijde met hamer en klauw voor het uittrekken van spijkers). Touw- en bijldragers droegen *geen* klewang. De bijl werd in een leeren schoen aan den gordel gedragen.

Verder werd een bezoek gebracht aan den bovenstroom

der Noord-rivier, waar voor het eerst kennis werd gemaakt met de vele, *zware* en *eigenaardige* moeilijkheden, die ondervonden worden bij het *op-* en *afvaren* of liever *opwerken* en *afvliegen* van dergelijke bergrivieren en de *vele* gevaren, daaraan verbonden.

Zonder een dergelijken tocht gemaakt te hebben, de bezwaren daaraan verbonden niet kennende, niet beschikkende over met die gevaren vertrouwd personeel, zou men het niet mogelijk achten die rivieren op te komen, ze *onbevaarbaar* verklaren. Men ziet niet op de rivier neer, men ziet er tegen op!

Zonder dergelijk deskundig personeel, zonder de zich daartoe eigenende, lange, ondiepe, betrekkelijk breede kano's, bovenrivieren te *willen* verkennen, leidt tot geene bevredigende resultaten, geeft aanleiding tot ongelukken! Onze inlandsche soldaten, onze dwangarbeiders, grootendeels landbouwers, en zelfs zeelui en visschers kunnen hier niet helpen als bemanning dier kano's, leveren geen surrogaat.

Na dus eerst *eenige ervaring* op het gebied van land- en watertochten te hebben opgedaan, kon worden overgegaan tot exploratie-tochten, zoodanig ingedeeld en uitgerust, dat zij het grootst *mogelijke* resultaat konden opleveren.

Bij de komst van het exploratie-detachement op de kust, waren, behalve de politie-soldaten op Meraukë, politie-posten gevestigd nabij den mond van de Meraukë-rivier, te Oroemerikë, en aan de kust te Okaba. De bevolking dier streken had zich aan kliproof en moord op handelaren schuldig gemaakt en was bij vestiging der posten uitgeweken.

De krachtige, turbulente stammen op de kust tusschen Okaba en Sanggasé moesten eerst tot inkeer en rust gebracht worden, wilde de exploratie verder en *vreedzaam ongestoord kunnen* geschieden. De militaire actie, die daarvoor plaats had, gaik stilzwijgend voorbij. Genoeg, dat binnen 2 maanden de rust *volkomen* hersteld en de bevolking in de kampongs teruggekeerd was, *onvoorwaardelijke* onderwerping aanbiedende. Nog 3 maanden bleef daarna te Okaba en te Sanggasé door brigades een bivak betrokken, daarna kon met het bezetten van den politiepost Okaba en het daar plaatsnemen van een vertrouwd Chinees, als bestuurshoofd der handelaren aan de kust, volstaan

worden, te meer daar door een zeiljacht *geregelde* communicatie tusschen de kust en Meraukë tot stand gekomen was.

De exploratie-tochten zijn te onderscheiden in land- en riviertochten.

a. Landtochten.

Hiertoe werden op de kust en aan de Bian-rivier, te Okaba Sam-Sanggasé, Gëlieb en Kabtël, *tijdelijke* bivaks, als operatie-bases, betrokken.

Bij aankomst in de streek, waar een tijdelijk bivak als uitgangspunt voor de exploratie-tochten zal worden betrokken, kan de exploratie niet dadelijk beginnen, doch moet eerst door de tolken aanraking gezocht worden met de bevolking; hare *vrees* moet overwonnen, haar *vertrouwen* ingeboezemd worden. Eerst *daarna* verkrijgt men waardevolle inlichtingen, kan men lieden vinden, genegen als gidsen mede te gaan.

Hiervoor behoort men te kunnen beschikken over goede, betrouwbare, eenigszins ontwikkelde tolken, die de *bedoeling begrijpen*.

Dergelijke personen zijn dun gezaaid.

Geld doet echter in deze veel. Voor goed geld, goede stof, ook op het gebied van tolken!

Bij aankomst — wáár ook ter kust — was de bevolking geneigd te vluchten. Eerst als zij zag, dat er niets gebeurde, zij niet gemolesteerd, doch met rust gelaten werd, vrouwen en maagden ongemoeid gelaten werden, men kalm zijn gang ging, als 't ware zonder notitie van hen te nemen, kwam zij er toe, door nieuwsgierigheid gedreven, zich met ons in te laten.

Heeft men eenmaal gidsen uit de streek zelve, die dan ook elders bij de naaste bureu bekend zijn, dan gaat het verkrijgen van aanraking met andere stammen gemakkelijker.

Houdt men met deze eigenaardigheden *geene* rekening, dan krijgt men *geene* gidsen, weet weg noch steg, verneemt *geene* namen, verkrijgt *geene* inlichtingen omtrent zeden, levenswijze en gewoonten!

Streng tucht onder den troep, en voornamelijk onder de dwangarbeiders, scherpe, onverflauwde, doch *geene* onrust of

vrees verwekkende waakzaamheid moeten steeds gehandhaafd en in acht genomen worden.

Eén fout, één ongepaste vrijheid, één ruw optreden, *van wien ook*, verstoort de verkregen verstandhouding, wekt wantrouwen, dat *nimmer* weer *geheel* verloren gaat.

Ten einde bij landtochten zoo vlot en zoo ver mogelijk te kunnen doordringen, moet de trein, het onmisbare blok aan het been, zoo *klein mogelijk* zijn; hierom het aantal consumenten, die niet dragen, zoo klein mogelijk. Dekkingen, *minder* dan een *halve* groep, slechts in *uiterste* omstandigheden te nemen, de wachtdienst wordt anders te zwaar, verslapt daardoor en brengt het geheel in gevaar. Een *halve* groep (10 man) was tegenover de primitief bewapende inboorlingen voldoende sterk, de goede bewapening verleent groot overwicht. ¹⁾

Een *heele* brigade (20 man) vordert voor een 14-daagschen tocht te veel dragers. Het overwinnen van moeilijkheden duurt *langer*, de tocht zelf wordt er *korter* door.

Een „normale” exploratie-tocht wordt ondernomen met:

- 1 commandant,
- 1 natuuronderzoeker,
- 1 geoloog of astronoom,

totaal 3 explorateurs,

- 1 inlandsch verkenners,
- 1 ziekenverpleger,
- 4 bedienden (waaronder mandoer v/d verkenners),
- 10 militairen,
- waarvoor aan dwangarbeiders:
 - 1 mandoer,
 - 6 voor elken Europeeschen explorateur 2,
 - 1 voor keukengerei en ruilmiddelen,
 - 1 voor instrumenten geoloog of astronoom,
 - 1 voor meetinstrumenten,

¹⁾ Op den 24en Sept. hield een halve groep onder den Eur. sergt. MARTIN, A.S.N. 61932, van alle zijden door Papoea's omringd en bejild, zich gedurende uren de lui van het lijf en kwam *zonder verliezen* in het bivak Sam-Sanggasé terug. Voor dit feit werd hij eervol vermeld.

- 1 voor medicijn- en verbandtasch,
- 1 voor lantaarns en petroleum,
- 1 voor imitatieleer en leege blikken (voor water, bereiden koffie en thee),
- 1 voor tandoe, zonder draagstok, en imitatieleer.

totaal 33 consumenten.

Het ration was zoo klein mogelijk genomen en bedroeg per dag 2 K. G. per explorateur en 1 K. G. per mindere en dwangarbeider. 1)

Vóór den afmarsch werd aan ieder mindere, bediende en dwangarbeider 3 dagen vivres uitgereikt, zoodat eerst op den avond van den 4en dag uit den trein gefourageerd werd. Zoo doende kon 14 dagen worden uitgebleven.

Berekening van het aantal dwangarbeiders had plaats volgens de formule $x = \frac{an + b(n-3)}{20 - (n-3)}$ waarin a het gewicht der vivres voor explorateurs, b dat voor de consumenten, n het aantal dagen is.

Een percentage boven het totaal benoodigde gewicht werd *niet* medegenomen, om den trein niet te verzwaren. Er moest dus op gerekend worden, dat *alles goed* was. Vóór den afmarsch werd daarom blik voor blik nauwlettend nagegaan. Toch bleek later wel eens, dat water was binnengedrongen

1) Menu der *explorateurs* was:

's Morgens en 's middags in de rust: rijst met sambal, gebakken spek, dengdeng en gedroogde visch; 's avonds: soepconserve, *versche* aard-appelen groente en vleesch uit blik, vruchten op water: of een noodration.

Drank: koffie en thee.

Ration *minderen*:

Rijst	0,70	K.G.
Dengdeng of gedroogde visch	0,10	"
Gebraden gehakt of geconserveerd vleesch	0,10	"
Thee	0,01	"
Koffie	0,02	"
Javaansche suiker	0,025	"
Zout	0,01	"
Kerrie of sambal	0,001	"

Totaal 0,996 K.G.

en een deel bedorven was, hetgeen leidde tot *vermindering van rantsoen*.

Veel nut werd ondervonden van de medegevoerde rollen imitatieleer van het bivak-materieel, voorzien van zeilkousjes. Ieder stuk lang 13 M. Twee stukken, wat over elkaar gelegd, zijn voldoende breed voor dakbedekking van afdaken met 1 of 2 rijen stijlen, 4 stukken gedragen door één dwangarbeider, bleken voldoende voor 50 à 60 man.

Het door den man zelven medegevoerde stuk imitatieleer werd gebezigd om op te liggen en als mantel op post.

In één uur tijds was het bivak gereed en ompaggerd, was het water voor de koffie kokende, brandden de vuurtjes voor het bereiden van het maal.

's Nachts lantaarns op hoeken en een in 't midden. Soms nog een bivakvuur.

Eigenaardige moeilijkheden aan de kust waren : het slechts in enkele putten aanwezig zijn van zoet water; het strandbosch (bakau); de gecoupeerde dijkjes door de tuinen, met over de coupures, slechts smalle, gladde boomstammen of in het geheel geen overgang; de modderige riviermonden, slechts over te steken met kano's, gekoppeld met pikolan's en brigade-touwen.

In het binnenland, weder de schaars voorkomende putten voor drink- en kookwater, waardoor dikwerf water moest worden medegevoerd, de uitgestrekte moerassen, de rivieren, het soms ondoordringbare oerwoud, het ontbreken van paden.

b. Riviertochten.

Na verkenning van de vaargeul door de banken voor de monding, werd de rivier zoo ver mogelijk opgestoomd.

Het schip vormt eene drijvende operatie-basis, van waaruit de rivieren verder met *sloepen-flottieljes* verkend worden. Nabij de ligplaats van het bivakschip werd op een hoog gedeelte van den oever eene plek opengekapt en daar magazijntjes — voor brandbare stoffen en voor aan dek staande goederen — en een keuken gebouwd, om aan boord meer ruimte te hebben en . . . om de menschen van het schip bezigheid aan den wal te geven.

Eene sloepen flottielje bestaat uit een stoomsloep, een groote sloep, een jol, vlet en kano of voor de beide laatsten een paar kano's.

De rivier wordt opgestoomd, tot dat boomen en steenen in de rivier een verder varen met sloepen beletten; op deze hoogte zijn de oevers gewoonlijk reeds hooger en wordt een punt gezocht, geschikt voor tusschenbivak. Tusschen dit bivak en het schip onderhouden de stoomsloepen, met de sloepen op sleeper, de verbinding en voeren alles op en af, wat noodig is.

De stroom op de middenrivieren is sterk, 3 E. M. en meer. Slechts *krachtige* stoomsloepen kunnen er tegen op.

De bovenrivier wordt met kano's opgewerkt, eerst pagaaien- de langs den oever in de binnenbochten, daarna, bij sterker worden van den stroom, boomende met dunne bamboe's met stalen punten of met dunne, lange stokken, 4 à 5 man staande op de voorplecht, 1 à 2 man achterin; wordt ook hier de stroom te sterk, dan worden de vaartuigen aan lijnen getrokken, waarbij de trekkers langs den rand van de zand-, grind- en steenbanken, of langs den oever loopen.

Herhaaldelijk klotst dan het water over de boorden der kano's of stroomt de regen neder, onophoudelijk wordt gehoosd, toch zit men steeds met de voeten in het water, ligt ook de lading voor een deel er in.

Ook daarom, waterdichte, **soliede** verpakking in blik!

Globaal rekenende, kan men aannemen, dat het met alle kracht opwerken der rivier 5 maal langer duurt dan het afvaren, waarbij men zich dan hoofdzakelijk door den stroom laat medevoeren en alleen stuur houdt!

Eindelijk is de rivier ook niet meer voor kano's bevaarbaar. Het eerste heuvelland is dan bereikt. Ook hier wordt weer een tusschenbivak betrokken, van waaruit de landtochten een aanvang nemen.

Deze geschieden als in de benedenstreken; alleen werd om het aantal koelies te beperken, per explorateur slechts 1 dwangarbeider, op 2 explorateurs 1 bediende toegestaan. Het veldbed moest achtergelaten worden. Een ruwe baleh-baleh (rustbank) van takken diende 's nachts als nachtleger. De

lasten der dwangarbeiders werden op 15 K. G. teruggebracht, terwijl — ook als elders — naar mate er dwangarbeiders vrij kwamen, de lasten over *allen* werden verdeeld. De kano's zorgden voor den op- en afvoer tusschen het 1e en 2e tusschenbivak.

Iedere kano kan vivres voor 10 dagen en \pm 10 man bevatten, waarvan 5 man voor de navigatie rivieropwaarts; rivierafwaarts bleken 3 man voldoende.

Eene eenvoudige berekening leert, dat, met het vorenstaande rekening houdende, het opwerken van rivieren tot het vereenigen van eene voldoende macht op het uiterste rivierbivak, *a* voor het ondernemen van landtochten en *b* voor den opvoer langs de rivier, *veel* tijd kost, ongerekend de *voortdurende* inspanning, het waden door, het zitten in de kano's met de voeten in het kille water, de onophoudelijke regenbuien.

De moeilijkheden bij de *rieververkenningen* zijn: het zoeken van de vaargeul, de modderbanken in den benedenloop; in den middenloop zandbanken en boomen onder water, in den bovenloop boomen en steenen *boven* en *onder* water, banken, schietstroomen, watervallen, versperringen der rivier, plotseling opkomende bandjir's.

Het voornemen was van de paden der inboorlingen gebruik te maken voor verkenningen landwaarts in. Deze paden bleken beneden- en middenstrooms niet te bestaan, een enkel pad langs den oever uitgezonderd, daar de inboorling daar *alles* per kano doet; bovenstrooms waren het jachtpaden over de heuvels en bergruggen, dikwerf plotseling eindigende in een moeras of bij een ravijn.

Voor de inboorlingen zijn de rivieren, kreekjes en moerassen *de* wegen, de kano *het* gemeenschapsmiddel!

c. Overzicht der exploratie-tochten.

Ik zal u niet vermoeien met het geven van een uitgebreid overzicht, met tal van vreemde namen en onbekende plaatsen.

Genoeg zij, dat van 21 Augustus 1907 tot 8 Januari 1908, van uit verschillende punten aan de kust en aan de Bian-

rivier het terrein ten Z. van de Digoel, tusschen de Prinses Marianne-sstraat en de Bian verkend werd.

Behoudens het *wachten* op een transportschip van 10—17 October en het staken der exploratietochten wegens *gebrek aan vivres* van 28 Oct.—7 Nov., werd bij de landtochten *geregeld* doorgewerkt en tusschen de tochten niet meer rust genomen, dan noodig was voor het opstellen der rapporten en aanteekeeningen, het inwinnen van inlichtingen en treffen van voorbereidingen voor een *nieuwen* tocht.

Die gedwongen groote pauzen te Okaba en Gëlieb kwamen den exploratie-arbeid zeer ten goede, omdat in dien tijd nauwere aanraking met de bevolking verkregen, waardevolle ethnographica en gegevens omtrent zeden en gewoonten verzameld konden worden, hetgeen *niet* in die mate kon geschieden tijdens het vluchtige doortrekken van of overnachten in kampongs.

Gedurende de exploratietochten werden *geene* rustdagen gehouden. De pauzen tusschen de tochten, omgeslagen over de marschdagen, geven 1 *werkdag* op 4 *marschdagen*.

Bij de exploratie-tochten werd dagelijks gemarcheerd of gevaren van 7 v.m. tot 5 n.m. met eene groote rust van 1 uur, omtrent den middag.

De afgelegde afstanden hielden verband met den toestand van het terrein of de in de rivieren voorkomende hinderenissen. Te land wisselden de tochten af tusschen een maximum van 52,5 K.M. en een minimum van 15 K.M. per dag. Dit onder eene middagtemperatuur van om en bij 100° Fahrenheit, dikwerf zonder drinkwater of lafenis. *Gemiddeld* werden te land 25 à 20 K.M. per dag gemaakt.

In het geheel werden in dat tijdperk te land 3076 K.M., te water 1069 K.M. afgelegd, totaal 4145 K.M., méér dan $\frac{1}{10}$ van den aardomtrek.

Van 8 Januari tot 16 Maart verblijf te Meraukë tot het verwerken der verzamelde gegevens en voorbereiding tot de exploratie-tochten in het riviergebied, welke plaats vonden van 17 Maart tot 12 Juli.

De prestaties dáár hielden ten nauwste verband met de beschikbare hulpmiddelen. Waar deze *onvoldoende* waren, was dit *ook* het geval met de bereikte resultaten.

Eerst in het laatst van Mei werd over een *drietel* Serawakkers beschikt, die één kano konden aanmaken.

Bij het verkennen van den bovenloop van de Noord-West-rivier — den laatsten tocht — bleek *doorslaand*, dat *alleen* met *dergelijke* bemanningen voor de kano's *vlot* gewerkt *kan* worden.

Van den stoomer uit werkende, moest de verkenning van rivieren bij 50 à 60 M. breedte en 5 à 6 vaam diepte, soms nog vóór de grens voor de stoomsloepen bereikt was, *gestaakt* worden, omdat men *moest* terugkeeren, daar de stoomer *elders* moest zijn.

Ook ziekte-invloeden deden zich sterk gelden.

Toch werd een beeld van het riviergebied en, door de *talrijke* en *vriendschappelijke* aanrakingen met de bevolking, *waardevolle* ethnographische en ethnologische gegevens verkregen.

d. Cartographie.

Hoofdopdracht was het verkrijgen van eene *overzichtskaart*, eene *goede* atlaskaart op eene schaal van 1 : 1.000.000. Op eene dergelijke schaal vervallen zeer veel details, wordt dra een *voldoende* graad van nauwkeurigheid bereikt.

Om toch eene *vaste* basis te hebben, werden de metingen vastgelegd tusschen astronomisch bepaalde punten. Bij het bepalen dier punten, rekening houdende met de schaal, kan eene fout van 1' of 2' worden toegestaan, daar dit op de kaart slechts 1,8 of 3,6 m.M. wordt.

Geschetst werd voornamelijk als bij vluchtige verkenningen plaats heeft.

Het bleek, dat theodoliet-boussoles c.a. niet te bezigen waren, omdat de instrumenten te *zwaar* zijn, te *veel* draagen hulpmiddelen vorderen, de metingen te *lang* duren en bij het opdragen op eene kleine schaal de *details* *toch* vervallen.

Met het oog op een *vlot* verloop der metingen werd in de vlakte gewerkt met pedometer en zakkompas, op de rivieren en in heuvelland en gebergte met een zakkompas, voorzien van eene vizierinrichting en hellingmeter, dáár de afstanden *geschal*. Dit instrumentje voldeed het best en werd „universaal-instrument voor vluchtige opnamen” genoemd. ¹⁾

¹⁾ Te verkrijgen bij GEER. CAMINADA, 's-Gravenhage.

Voor peilingen in het gebergte werd gebruik gemaakt van de smalkalder-boussole en het patent-niveau, gesteld op een eenvoudig — tot één stok samen te klappen — statief.

Bij landtochten werden meetboeken gebruikt.

Bij rivierverkenningen, vooral in kano's, bleek dit bezwaarlijk en werd aangeteekend en geschetst in kleine octavo zakboekjes met gequadrilleerd papier en omslag van imitatieleer. Gewoonlijk werd geschetst op eene schaal van 1 : 100.000, op de *boven-rivieren* waar de bochten te *klein* werden, of op plaatsen met veel details, op 1 : 50.000 of 1 : 25.000.

De hydrographische kaarten werden zoo nauwkeurig mogelijk vervaardigd op eene schaal van $\pm 1 : 50.000$.

Van 19 October 1907 tot 8 Januari 1908 werd een gebied van ± 18.000 K.M². *voldoende* verkend; van 19 Maart—9 Juli 1908 een riviergebied, ongeveer het zelfde oppervlak, *nader* verkend.

Door zich alleen tot de *hoofdzaken* te bepalen, met vermindering van de details, die *toch* vervallen (een kampong kan slechts door een stip worden aangegeven) werden bij het opdragen der gegevens op eene schaal van 1 : 250.000 *voldoende* en zeer bevredigende resultaten bereikt.

VII. Slot.

Na ons vertrek is de exploratie van Zuid-Nieuw-Guinea met kracht voortgezet.

Bijna het geheele kustgebied is nu verkend, evenals het Digoel-riviergebied, waarbij de Julianatop, een sneeuwtop, ontdekt werd.

Ten Z. van de Oost-baai werd de Eilanden-rivier geëxploreerd, terwijl thans gezocht wordt naar een weg van de Oetakwa-rivier uit naar het Centraal-gebergte, om daarna dwars over dat gebergte naar de Noordkust over te steken.

Ook op andere plaatsen werd en wordt Nieuw-Guinea — te lang met rust gelaten — aangevallen.

Mr. LORENTZ en de Heer VAN NOUHUYS bereikten in November ten vorigen jare in het hart des lands den Wilhelminatop en daarbij de grens der eeuwige sneeuw.

Aan de Nederlanders de eer het eerst de „tropische”
1910/11. I.

sneeuw op *hun* gebied bereikt te hebben! Hulde aan het doorzettingsvermogen en de wilskracht der H. H. LORENTZ en VAN NOUHUYS!

Vreemdelingen hadden het voornemen ons vóór te zijn. Langs de Mimika werkt — onder Nederlandsche *hoede* — eene Engelsche ornithologisch-geographische expeditie, onder GOODFELLOW, op naar het binnenland en het Centraal-gebergte.

Uit gebrek aan degelijke voorbeiding en omdat belet werd, dat men op *ons* gebied, dus onder *onze* verantwoordelijkheid, exploreerde à la LIVINGSTONE of STANLEY, d. w. z. de bevolking met de wapens in de hand tot dienstbetoon *dwingende*, had die exploratie nog weinig resultaat.

In West-Nieuw-Guinea exploreert van Fak Fak uit sedert het laatst van het vorige jaar een exploratie-detachement onder Kapitein KOCH en voltooit daar den arbeid, vroeger reeds door het daar gelegerde detachement verricht.

Door Kapitein KOCH werd de in de Etna-baai uitmondende Omba-rivier verkend. Verder werden nader verkend de Kai-mana- en Kamrau-baaien.

Kapitein FRANSSEN HERDERSCHÉE werd opdracht gegeven: „om van uit het stroomgebied der Mambèramo (afdeeling Noord-Guinea) zoo spoedig mogelijk door te dringen tot den kam van het Centraal-gebergte van Nieuw-Guinea.”

De Mambèramo werd over 260 K.M. opgevaren tot aan den voet van het Centraal-gebergte, van daar werd verder door-gedrongen tot men op 90 K.M. van het hoofd-gebergte stuitte op een moeras, dat zich uitstreckte over eene breedte van 60 en eene lengte van 200 K.M. Verder kon men niet komen. Ziekte, vooral malaria en de gevreesde beri-beri, brak uit, tastte explorateurs en ondergeschikten aan, zoodat de tocht in begin April gestaakt moest worden, echter met het *vaste* voornemen die met *nieuwe* krachten en *betere* hulpmiddelen te hervatten.

Aan de Humboldt-baai is de Duitsch-Nederlandsche grens-commissie onder den Luitenant ter zee der 1e klasse LUYMES werkzaam.

De werkzaamheden werden voorbereid door een exploratie-

detachement onder Kapitein SACHSE, die aan die baai het bivak „Hollandia” oprichtte. (De Duitschers betrokken nu aan de monding der Tami-rivier het bivak „Germania.”)

Langs de Tami-rivier trok Kapitein SACHSE het binnenland in. Op 110 K.M. van de kust werd de waterscheiding op 1400 M. hoogte bereikt. Ten N. van dat gebergte werd eene rivier ontdekt, die op 790 M. hoogte eene breedte van 20 M. had en vermoed wordt een zijtak van de Kaiserin Augusta-rivier te zijn. Een zeer primitieve volksstam werd aangetroffen.

Door den Luitenant ter zee der 1e klasse RAMBONNET werd met H. M. *Eddi* — op Duitsch gebied — geankerd in de monding der Kaiserin Augusta-rivier, die rivier vervolgens met de zoo veel kleinere *Pionier* zoo ver mogelijk opgevaren, daarna met stoomsloepen en kano's verder opgewerkt, tot op 185 K.M. van de kust onze Oostkust gepasseerd werd.

De Kaiserin Augusta-rivier ontspringt dus op *ons* gebied.

Van dit bereikte grenspunt tot de Duitsch-Britsch-Nederlandsche grens bedraagt de afstand nog ongeveer 100 K.M. Hier een bivak oprichtende, met opvoer langs de rivier en Noord- en Zuidwaarts werkende, heeft men een belangrijk steunpunt voor de grensregeling.

Ik ben gekomen aan het eind mijner voordracht. Ik hoop en vertrouw iets nieuws voor U te hebben gegeven.

Echter het is nog slechts het tipje van den sluier, dat is opgelicht. Veel valt er nog te doen, maar toch hebben wij thans reeds een belangrijken voorsprong, wat betreft kennis *onzer* bezitting op Nieuw-Guinea, op onze Britsche en Duitse naburen.

Lang heeft het werk op zich laten wachten, doch toen het aangepakt werd, werd het ook krachtig aangepakt!

Dat bij zulk werk slachtoffers vallen ten gevolge van klimaat en terreininvloeden, vermoeienissen en ontberingen, is niet te vermijden, doch het is een schoone dood te sneven in dienst en in het belang der wetenschap!

Ons bereikte van uit Suriname het bericht van het bezwijken van den bekenden hydrograaf en explorateur, den Luitenant ter zee der 1e klasse J. G. J. W. EILERTS DE HAAN, den gewezen

leider der expeditie naar de Suriname-rivier, thans werkende aan eene exploratie van de Corantijn rivier.

De wetenschap verliest in hem een krachtig werker!

Beklagen doen we zeker *hen*, die hem moeten missen, doch niet *hemzelf*, die bleef op het veld van eer, die heeft *geleefd!*

Zeer dank ik alle aanwezenden voor de belangstelling, waarmede zij mij volgden. Ik hoop, dat het medegedeelde en het getoonde Uwe belangstelling in de militaire exploratie van „donker” Nieuw-Guinea zullen doen *blijven* voortleven.

Onze beste wenschen voor het succes en de gezondheid der explorateurs van dat verre *oerland!*

Ik heb gezegd!

De VOORZITTER: Mijnheer Gooszen! Ik geloof, dat U reeds uit het applaus kunt afleiden met hoe veel genoeg en belangstelling wij allen gevolgd hebben, wat U ons hebt medegedeeld omtrent eene exploratie in Nieuw Guinea, waardoor wij ook den indruk hebben gekregen, dat zulk eene exploratie eene zeer moeilijke taak is. Het is inderdaad voor Nederland gelukkig en tevens om er trotsch op te mogen wezen, dat — zooals U ons hebt medegedeeld — de Nederlandsche explorateurs in dat onbekende gebied de buitenlandsche zijn voor geweest en reeds een groot deel hebben bereikt van het doel, dat men voor oogen heeft.

Er zijn zeer interessante zaken door U verteld, die men wellicht hier en daar nog wel gaarne zoude willen zien toegelicht. Mocht daartoe het verzoek worden gedaan, is U alsdan bereid die toelichting te geven?

De Heer Gooszen: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De VOORZITTER: Wie van de heeren mag ik dan het woord geven?

De VOORZITTER: Daar niemand het woord verlangt, zoude ik gaarne eene vraag willen doen en wel deze: Hoe sterk

zijn in den regel die detachementen en hoe zijn zij samengesteld? Zoudt U mij hieromtrent iets naders kunnen mededeelen?

De Heer Gooszen: U krijgt een kort overzicht van de samenstelling van het detachement, van de voorbereiding, van de uitrusting en de verpleging in het verslag. Thans moest ik mij bekorten. In de Indische Krijgskundige Vereeniging heb ik ook het genoegen gehad eene voordracht over het zelfde onderwerp te houden en ben ik in het orgaan dier Vereeniging uitvoeriger op die zaken ingegaan, met de bedoeling eene soort handleiding voor dergelijke exploratie-tochten te geven. Ik had de voldoening, dat mijn opstel ook als zoodanig dienst heeft gedaan.

De Voorzitter: Maar zoudt U ons nu niet reeds eene kleine toelichting kunnen geven, betreffende de sterkte en samenstelling van het detachement, waarbij U waart ingedeeld?

De Heer Gooszen: Zeker wel, Mijnheer de Voorzitter, met genoegen.

Het detachement bestond uit:

2 subalterne officieren, die de krijgskundige studiën aan de Hoogere Krijgsschool hadden gevolgd, en 80 onderofficieren en minderen der Infanterie, 1 subaltern-officier van gezondheid, het noodige administratief- en hospitaal-personeel en 84 dwangarbeiders.

Verder een geoloog voor geologische onderzoekingen, een nauticus voor het toezicht op de nautische middelen, het verrichten van hydrographische opnamen en astronomische plaatsbepalingen, een „praktisch” natuuronderzoeker, die „op het oog” nuttige houtsoorten in het woud kon onderscheiden, de aanwezigheid van boschproducten, hunne geschiktheid tot aanwending, handelswaarde, enz. kon beoordeelen, een paar inlandsche mantri's van 's Lands Plantentuin en het Zoölogisch Museum te Buitenzorg voor het verzamelen van planten en dieren en „last not least” twee inlandsche verkenneren of topographen.

Een bivakship, twee bemande stoom- en eenige andere sloepen werden ter beschikking gesteld.

Verder werden *die* instrumenten en verdere benoedigdheden verstrekt, welke de explorateurs voor het vervullen hunner taak behoefden en daartoe *door den commandant noodig geoordeeld werden*, en hetgeen daarvan niet in 's lands voorraad aanwezig was, zoo spoedig mogelijk werd *aangekocht of aangemaakt*, en hem tegen behoorlijke verantwoording *de beschikking gegeven werd over fondsen* ter bestrijding van *die* aan de voorbereiding der exploratie-expeditie verbonden uitgaven, *welke hij zelf vermeende te moeten doen*.

De Heer TUCKERMANN: Hoewel U bij de door U geleide tochten beschikte over goed getraind personeel en de marine-landingsdivisie, waarover beschikt werd bij de excursie in 1900, waaraan ik deelgenomen heb, voor zulke tochten natuurlijk minder geschikt is te achten, zoo is mij toch toen reeds voldoende gebleken, welke groote moeilijkheden aan dergelijke tochten, vooral met het oog op den gezondheidstoestand van den troep, verbonden zijn.

Gaarne zou ik weten of daarvoor door U bijzondere voorzieningen waren getroffen en wel speciaal ten opzichte van de watervoorziening. Hoe geschiedde die? Werd bijv. het water gepasteuriseerd of werd het water gebruikt uit de rivieren of dat, hetgeen in putten, moerassen, enz. gevonden werd, en zoo ja, leidde dit niet tot nadeelige gevolgen?

De Heer GOOSZEN: In de laatste jaren zijn te Meraukë boringen gedaan ten dienste van den wateraanvoer, maar het water dat gevonden werd, bevatte zoo veel zouten, dat de leidingen werden aangetast, zoodat het alleen maar geschikt was voor bad- en waschwater. Later zijn uit Australië groote tanks aangevoerd, waarin regenwater werd opgevangen. Dat water werd gebruikt voor drink- en kookwater. Aan de kust werden door de inboorlingen vijvers of putten gegraven; ook in de slooten der aanplantingen heeft men — zooals U in beeld heeft kunnen zien — helder water. In den Oost-moesson drogen vijvers, putten en slooten uit, wordt de strandkampong

verlaten en huist men in de tuinkampongs nabij rivieren en moerassen, waar men dan water heeft. Op de rivieren was het water in den benedenloop zout of brak, maar zoo gauw men verder op kwam, was het water drinkbaar. Al het water werd gebruikt, zooals het gevonden werd. Bij tochten over waterarme vlakten werd wel eens drinkwater in petroleum-blikken medegevoerd, doch dit vergde veel dragers en een vergrooten van den trein.

De Heer BERKHOUT: Volgens nadere mededeeling van den Heer GOOSZEN is aan den tocht ook deelgenomen door een geoloog. Daar uit de vele tentoongestelde voorwerpen blijkt, dat de bewoners dier streken op geenerlei wijze gebruik maken van metalen, schijnt het vermoeden voor de hand te liggen, dat de geoloog, die slechts een oppervlakkig onderzoek heeft kunnen instellen, weinig succes heeft gehad. Gaarne ontving ik daaromtrent enkele inlichtingen.

De Heer GOOSZEN: De inboorlingen verkeerden nog slechts ten deele in het „steenen” tijdperk. Metaal en metaalbewerking is hun onbekend.

Toch zijn er streken en vooral aan de kust riffen, die zeer ijzerhoudend zijn. De inboorlingen hebben deze ertsen niet weten uit te smelten.

Ook de steenen hunner knodsen en bijlen komen van elders en bestaan uit eene soort graniet, in tegenstelling met die der bewoners van de Noordkust, waar de bijlen vervaardigd worden van chloromelaniet.

De Heer TÜCKERMANN: Bij den tocht in 1900 hebben wij in de strandkampongs ook enkele stukken steenkool gevonden; is dit materiaal ook later op Nieuw-Guinea aangetroffen?

De Heer GOOSZEN: Ja, in het gebergte komt goede steenkool voor, met cardiffkolen gelijk geschat, over eene uitgestrektheid van 50 K.M. werd een steenkoolslag geconstateerd, echter zeer verstoord, zoodat het exploiteeren er van kostbaar zal zijn. Rijzen echter de exploitatiekosten elders, dan

komen deze steenkoollagen zeker voor exploitatie in aanmerking en zou men hierbij voor het vervoer van uit het gebergte tot daar, waar de rivier bevaarbaar wordt, gebruik kunnen maken van kabeltransport.

De VOORZITTER: Wenscht nog een van de heeren iets te vragen? Zoo niet, dan wenschte ik nog wel eene vraag doen. U hebt straks de namen genoemd van de Heeren LORENTZ, VAN NOUHUYS en andere personen. Wij hebben ook van U gehoord, dat zulk eene exploratie alleen goed kan plaats hebben, wanneer de daarbij ingedeelde militairen goed hun plicht vervullen, o. a. wat de dekking der explorateurs betreft, hunne taak bijzonder goed kennen en dat een en ander veel afhangt van hun commandant. Hoe komt het dan, dat alleen de namen van de explorateurs genoemd worden en daarbij ook niet de naam van den commandant van het militaire detachement wordt vermeld? Is daar eenige reden voor?

De Heer GOOSZEN: Ik heb de namen van de Heeren LORENTZ en VAN NOUHUYS genoemd als zijnde hier te lande het meest bekend.

Bij den eersten tocht van die heeren was de 1e Luitenant C. SCHULTZ, commandant der militaire dekking, de officier van gezondheid G. M. VERSTEEG ging toen mede als dokter en botanicus.

Bij den tweeden tocht naar den Wilhelminatop was de 1e Luitenant D. HABBEMA, detachements-commandant en de officier van gezondheid der Koninklijke Nederlandsche Marine VON RÖMER, dokter.

Thans wordt geëxploreerd op zoo veel plaatsen dat ik heden avond slechts enkele namen, die der commandanten of leiders, heb genoemd.

De VOORZITTER: Ik heb echter alleen de namen van de Heeren LORENTZ en VAN NOUHUYS hooren noemen en dat heeft mij wel eenigszins verwonderd.

De Heer GOOSZEN: Maar ik heb toch ook nog *andere* namen genoemd!

De Voorzitter: Maar van het exploratie-detachement, dat den Wilhelminatop heeft ontdekt, hebt U toch alleen de namen van de beide ontdekkers genoemd en niet nog een derden naam. Ik merk dit alleen op, omdat U zelf er op gewezen hebt, dat zoo veel afhangt van de wijze, waarop ook het militaire detachement zijne taak verricht.

De Heer Gooszen: Ik heb niet meer namen van officieren genoemd, omdat zij thans periodiek vervangen worden, voor hen „exploreeën,” het vervullen hunner opdracht „dienst” is, en dan gaat het met de appreciatie van hun werk, als met dat van andere landsdienaren. Men gaat op in de menigte. Aan den 1en Luitenant HABBEMA, den „geleider” der Heeren LORENTZ en VAN NOUHUYS viel *geene* Koninklijke onderscheiding te beurt.

De mijningenieur HELDRING, de officier van gezondheid BRANDERHORST werkten *drie* jaar op Zuid-Nieuw-Guinea, zonder „opgemerkt” te worden! ¹⁾

De Heer TückerMANN: De naam van den Heer HABBEMA, Mijnheer de Voorzitter, is door den Heer LORENTZ herhaalde malen met groote waardeering genoemd, onder meer als de persoon, aan wien de Heer LORENTZ voor een belangrijk deel het behoud van zijn leven te danken heeft.

De Voorzitter: Dat hoor ik met bijzonder veel genoegen. Het moet mij derhalve indertijd zijn ontgaan.

Wanneer nu niemand meer het woord verlangt, vermeen

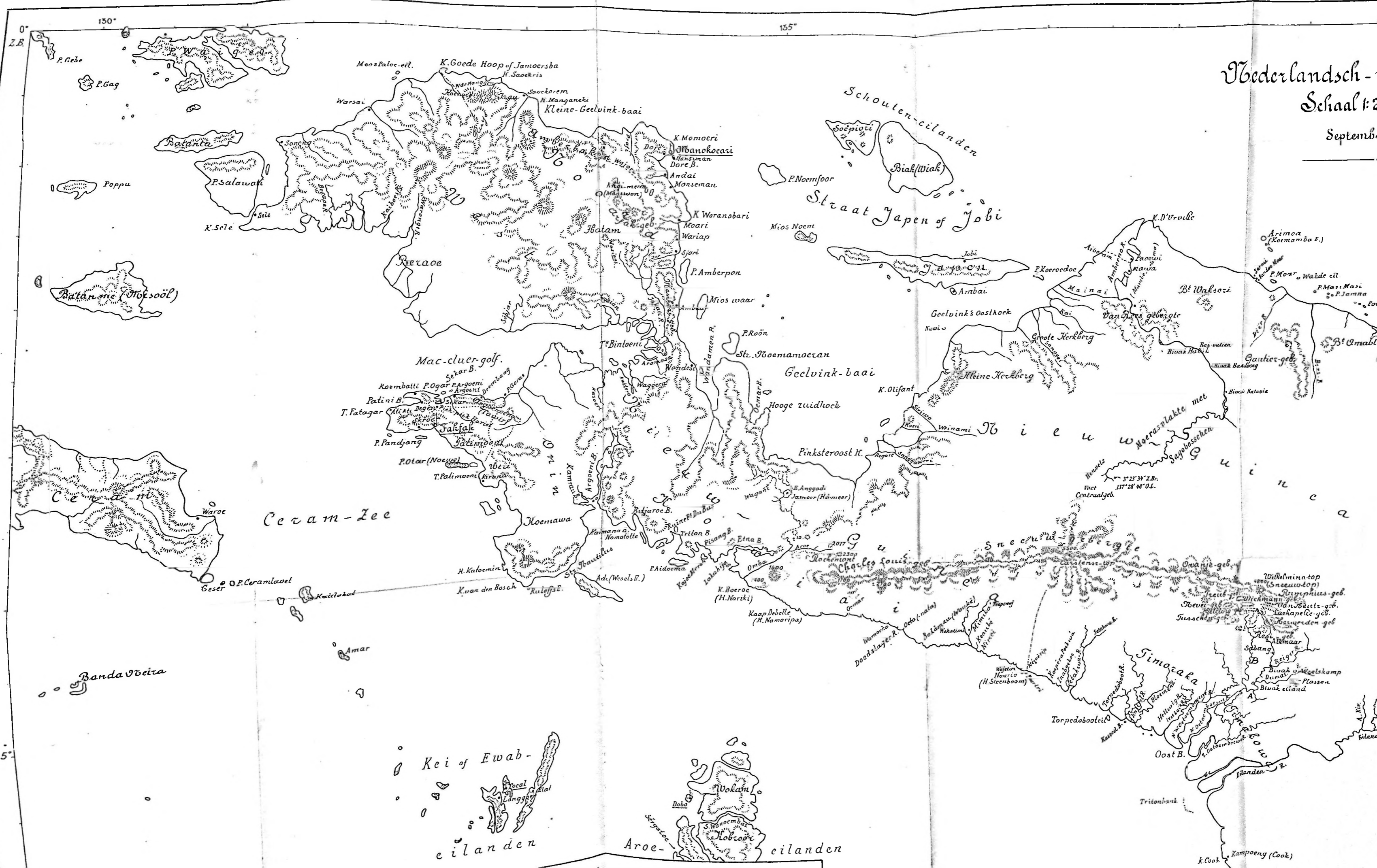
¹⁾ In een der jongst ontvangen nummers van den *Java-Bode* (van 6 October 1910, No. 228) schrijft DARIT „uit Zuid-Nieuw-Guinea” na de ellende en de gevaren verbonden aan het exploreeren geschetst te hebben:

„De geschiedenis is daar, om het bestaan dezer gevaren met tallooze treurige voorbeelden te staven en 't is dan ook o! zoo begrijpelijk, dat in den boezem van het detachement wel eens verzuchtingen opstijgen, als men leest van de toejuichingen, welke andere tochten van veel korteren duur en dus weinig of niet aan de sloopende gevaren blootgesteld, ondervinden, zoowel bij ons als in het buitenland.

Gelukkig vindt men den grootsten dank in zijn werk zelf, in het langzaam zien volledig worden van de kaart.”

ik ook uit uw aller naam te spreken, wanneer ik den Heer GoosZEN dank zeg voor de belangrijke mededeelingen omtrent de door hem en anderen ondervonden wederwaardigheden. Ik geloof, dat wij allen die met genoegen hebben gehoord en niet minder het succes, dat door de exploratie-detachementen is verkregen. Wij hebben door zijne voordracht een denkbeeld gekregen van de inspanning, welke voor zulk een onderzoekingstocht wordt vereischt. Waar hij zelf een van die tochten heeft medegemaakt, kan ik hem tevens de verzekering geven, dat wij zeer waardeeren hetgeen hij tot het succes daarvan heeft bijgedragen.

En hiermede sluit ik de vergadering.

Nederlandsch-Ost-Indië
 Schaal 1:250,000
 September

0° Z.B.
 150°

155°

5°

P. Gebe
 P. Gag

Batavia

P. Salawati

Batavia (Toksoel)

Meos Paloe-eil.
 K. Goede Hoop of Jaoersba
 H. Saekris
 Warsai
 Saokorem
 H. Manganeke
 Kleine-Geelvink-baai

K. Momoei
 B. Manokocari
 Dore B.
 Andai
 Manseman

Schouten-eilanden
 Soepiozi
 Biak (Wiak)

P. Noemfoor
 Mios Noem

Beraoe

K. Woransbari
 Moari
 Wariap

P. Noemfoor
 Mios Noem

Straat Japen of Jobi

P. Koeroedoe

K. D'Urville

Macassar-golf

Roembatti
 P. Ogar
 P. Argoeni
 Patini B.
 T. Fatagar
 P. Pandjari
 P. Otar (Noewo)
 T. Palimoeni

T. Bintoeni

St. Boemanoeran

Geelvink's Oosthoek

Grote Herkberg

B. Wakseri

Arimca (Kotmanida E.)

P. Pandjari

T. Bintoeni

St. Boemanoeran

Geelvink's Oosthoek

Grote Herkberg

B. Wakseri

Arimca (Kotmanida E.)

Ceram-Zee

Ceram-Zee

Noemawa

Hooge zuidhoek

K. Olifant

Roene

B. Wakseri

Arimca (Kotmanida E.)

P. Pandjari

T. Bintoeni

St. Boemanoeran

Geelvink's Oosthoek

Grote Herkberg

B. Wakseri

Arimca (Kotmanida E.)

Banda-Deira

Kei of Ewab-eilanden

Kei of Ewab-eilanden

Aroe-eilanden

Wokam
 Doba
 Sigeoel

Finakaka

B. Wakseri

Arimca (Kotmanida E.)

K. Cook
 Kampoeng (Cook)

135°

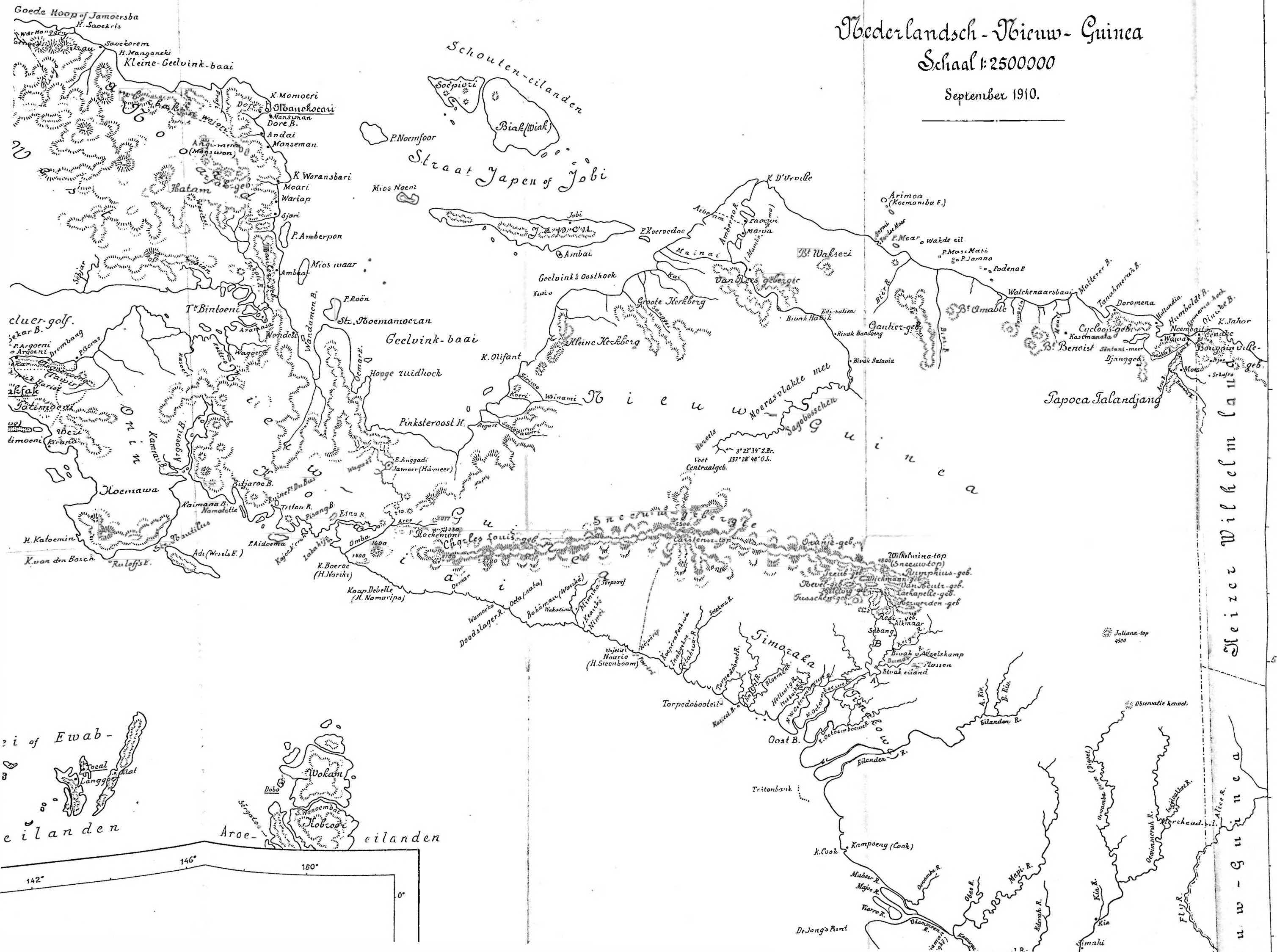
140°

0°

Nederlandsch-Nieuw-Guinea

Schaal 1:2500000

September 1910.

Steizer Wilkelm laild

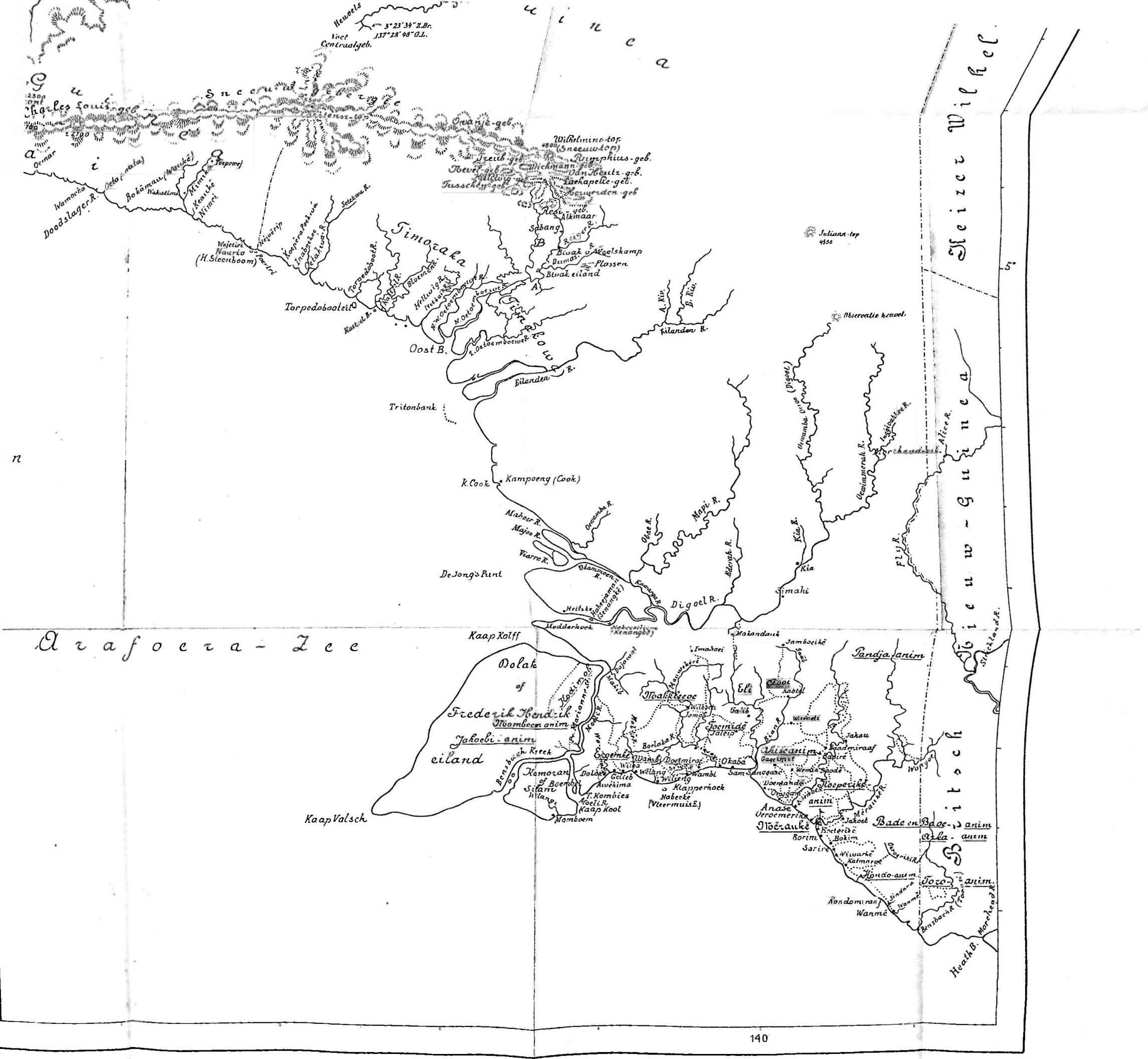
eilanden

Aroe-eilanden

142° 146° 150°

0°

u w - G u n e a

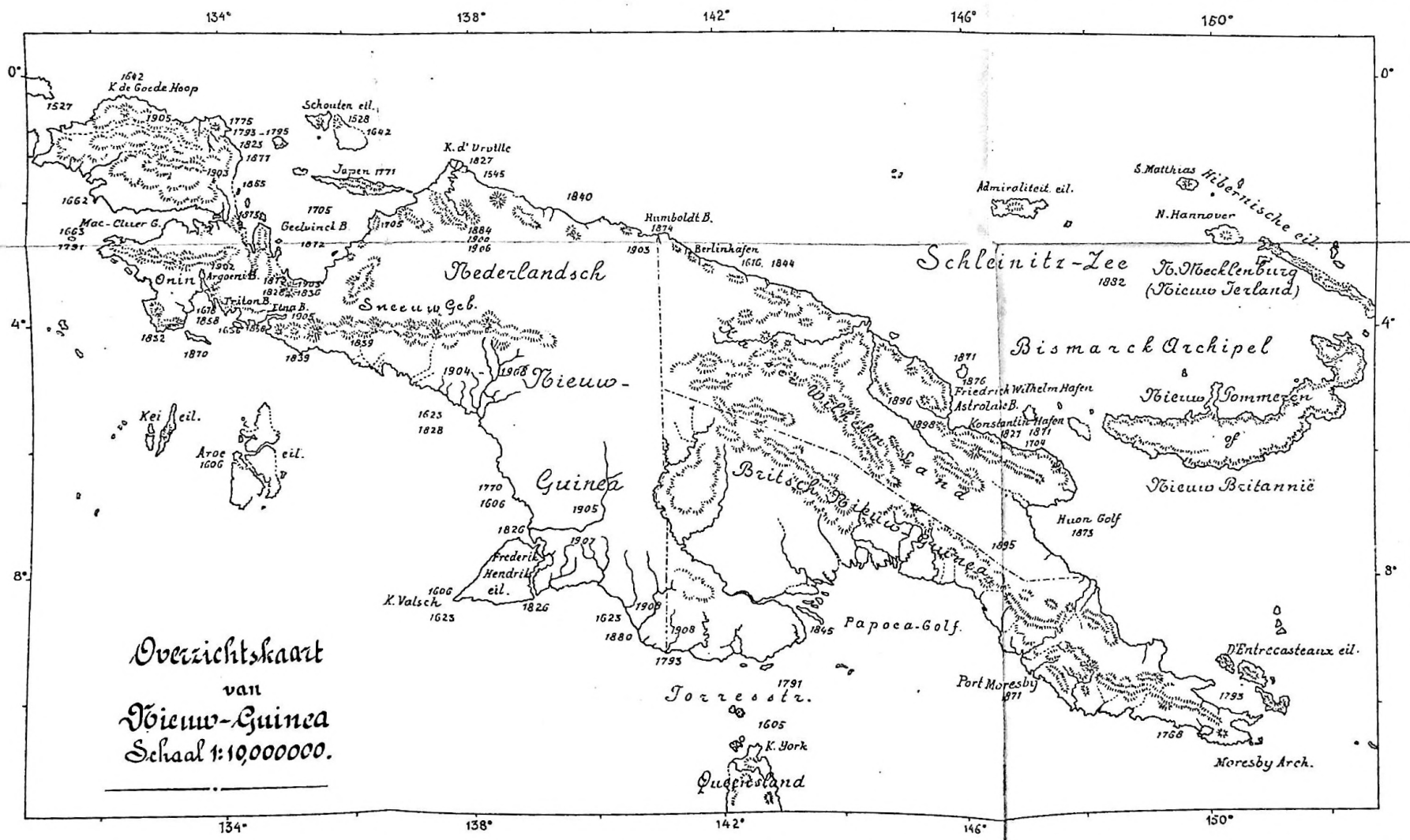

7

Nederlandsch Oost-Indië

Nederlandsch Oost-Indië

Nederlandsch Oost-Indië

Overzichtskaart
van
Nieuw-Guinea
Schaal 1:10,000,000.

130° Oosterlengte van Greenwich.

135°